

Euskararen hiztun aktibo bihurtzeko gakoak

Estibaliz Amorrortu
Deustuko Unibertsitatea
esti.amorrortu@deusto.es

Ane Ortega
Begoñako Andra Mari Irakasle Eskola
aortega@bam.edu.es

Jone Goirigolzarri
Deustuko Unibertsitatea
jone.goirigolzarri@deusto.es

Sarrera-data: 2017-09-03 / Onartze-data: 2017-10-17

Laburpena. Euskara familatik kanpo ikasi duten euskaldunek talde estrategikoa osatzen dute normalizazioari begira. Hiztun horiek hiztun aktibo bihurtzen diren ala ez berebiziko garrantzia dauka euskara gero eta gehiago erabili dadin. Artikulu honetan, muda kontzeptua (Pujolar eta beste 2010) erabilia, euskararen hiztun berrien hiztun aktibo bihurtzeko prozesuak aztertzen dira, kasu arrakastatsuak eta ez arrakastatsuak erakutsiz eta prozesuan gertatzen diren gako mesedegarriak eta oztopoak seinalatuz. Datuak, gehien bat kualitatiboak eta Edukiaren Analiaren bidez aztertuta daudenak, Euskal hiztun berriak: esperientziak, jarrerak eta identitateak izeneko ikerketatik hartu dira. Hizkuntza-politikarako ildo batzuk proposatzen dira, bereziki zein hiztun-profiletan eta ze norabideetan esku hartu beharko litzatekeen. • **Hitz gakoak:** *euskal hiztun berriak, muda, erabilera aktiboa, hizkuntza-identitatea, hiztun legitimoa.*

Abstract. Basque speakers who have learnt Basque outside the home constitute a strategic sector from the viewpoint of language normalization. Whether or not they become active speakers of Basque is of crucial importance to increase the use of Basque in society. Using the concept of muda (Pujolar et al 2010), this article examines the processes by which new speakers become active speakers of Basque, showing successful and unsuccessful cases and identifying some positive factors for mudas, as well as obstacles. The data, mostly qualitative using Content Analysis, belong to the study *Euskal hiztun berriak: esperientziak, jarrerak eta identitateak* [New speakers of Basque: experiences, attitudes and identities]. The article makes some proposals for language policy, especially with regards to the speaker profiles where action would be taken. • **Key words:** *Basque new speakers, muda, active use, language identity, legitimate speaker.*

1. SARRERA

I
XX. mendean euskara biziberritzeko prozesua hasi zenean arreta hiztunak irabaztean ipini zen eta horrek emaitza ukaezinak ekarri zituen, bereziki, Euskadiko Autonomia Erkidegoan. Azken Mapa Soziolinguistikokoaren arabera 2013 urtean, 5 urtetik gorako herritarren artean, 318.000 euskaldun gehiago dago EAEn 1981ean egin zen neurketan baino (Eusko Jaurlaritza 2014); biztanleria osoaren %22 izatetik %36,4 izatera pasatu da. Eta 2036an euskaldunak %49,5 izango direla aurreikusen da, EUS-TATen aurreikuspenen arabera (Baztarrika eta Erize 2016).

Baina XXI. mendeko erronka erabilera da. Hiztun kopurua nabarmen hazi bada ere, erabilera ez da handitu espero zen kopuruan: 1991tik 2011ra behera egin du etxean euskara gaztelania beste edo gehiago erabiltzen dutenen ehunekoak bigarren, hirugarren eta laugarren gune soziolinguistikoetan (euskaldunak biztanle guztien %20 baino gehiago direnetan, hain zuzen) eta gora etxean gaztelania egiten dutenenak; euskaldunak %20 baino gutxiago diren gunetan ezer gutxi aldatu da etxeko erabilera (Eusko Jaurlaritza 2014: 87, V Mapa Soziolinguistikoa). Behatutako kaleko erabilerari dagokionez, 1989tik aurrera bakarrik handitu da nabarmen Gipuzkoan, azken bost urtean apur bat jaitsi bada ere; gainerako lurraldeetan edo gutxi igo da edo igo eta berriz ere jeitsi da azken 10 urteotan, Bizkaian bezala (Soziolinguistika Klusterra 2017, VII. Kale neurketa).

Beste hizkuntza gutxitu batzuetan gertatzen den bezala (ikus zenbaki honetan bertan Walsh 2017; Walsh eta O'Rourke 2014; Walsh, O'Rourke eta Rowland 2016 Irlandako gaelikorako; McLeod eta O'Rourke 2017 Eskoziako gaelikorako) neurri handi batean hiztun berriei esker, hizkuntza gutxitua familiatik kanpo ikasi dutenei esker, gertatu da hiztun-kopuru handitze nabarmena eta, hortaz, hizkuntza horietako normalizazioari begira talde hau estrategikoa da. Euskararen kasura itzultita, are estrategikoago ageri da hiztun berrien taldea adinari erreparatzen badiogu: belaunaldi gazteagoetan, 16-24koen artean, euskaldun guztien gehiengoa (%53,9) hiztun berria da (Eusko Jaurlaritza eta beste 2016, VI inkesta Soziolinguistikoa). Beraz, etorkizun laburrean euskaldun guztien gehienak ez dira izango familia-bidez hizkuntza jasotakoak baizik eta familiatik kanpo, gehienak oso adin goiztiarrean murgiltze-programako hezkuntzari esker, jaso dutenak baino.

Arestian esanda bezala, egunotako erronka erabilera da. Eta erabilera handitzeko hiztun mota guztiek areagotu behar dute erabilera, ez ba-

318.000
euskaldun
gehiago dago
EAEn 1981ean
egin zen
neurketan baino.

**Neurri handi
batean hiztun
berriei esker,
hizkuntza
gutxitua
familiaratik kanpo
ikasi dutenei
esker, gertatu da
hiztun-kopuru
handitze
nabarmena eta,
hortaz, hizkuntza
horietako
normalizazioari
begira talde hau
estrategikoa da.**

karririk hiztun berriek. Baina euskara moduko hizkuntza gutxitu baten etorkizunari begira (arestian aipatutako hizkuntza gutxituetako etorkizunerako bezala), ezinbestekoa da hiztun berri horiek erabiltzaile aktibo bihurtuko direla bermatzea. Aitzitik, badirudi hiztun berri askok zailtasunak dituztela. Euskararen hiztun berrien inguruko ikerketa batek (Ortega eta beste 2016) erakutsi duenez, hiztun berri askok zailtasun handiak dituzte euskara modu aktiboan erabiltzeko. EAEko 18-55 urteko euskara gaitasun-maila aurreratua duten hiztun berrien artean ia %18ak beti edo ia beti erdaraz egiten du egunerokoan (ibid: 218), hau da, euskara gutxi erabiltzen du, euskararen maila aurreratua izan arren. Erabilera oztopatzen duten gakoien artean hiztunek euskara erabiltzeko aukera murriztuak (testuinguru soziolinguistiko erdaldunagatik edota sare-faltagatik), gaztelaniaren presioa, norberaren gaitasunaren nolakotasuna eta hizkuntza-ohitura aldatzeko zailtasunak daude, ikerketa beraren arabera.

Hau dena kontuan izanik, ezinbestekoa da talde estrategikoa hau hobeto ezagutzea, eta zehazki hiztun aktibo bihurtzeko prozesuan sakontzea eta honako galderak erantzutea:

- Hiztun berriak hiztun aktibo bihurtzen dira? Zein hizkuntza-praktika egiten dituzte?
- Zein dira hiztun aktibo bihurtzeko gako mesedegarriak? Eta oztopoak?
- Bizitzaren zein une dira egokiak aurrera pausuak egiteko?
- Zein ondorio dakar hiztunarentzat erabiltzaile aktibo bihurtzeak?
- Zerk mogiarazten du baldintza oztopotzaileetan bizi den hiztuna erabiltzaile aktibo bihurtzeko? Zergatik ez da hiztun aktibo egiten baldintza egokietan bizi dena?
- Zelan bizi dute prozesua? Zelan sentitzen dira eskuratutako gaitasunarekiko? Eta hizkuntza-identitateari begira?
- Normalizazioari begira, zein dira hiztun aktibo bihurtzeko eragile eta bizitza-une poteretsuenak? Hiztun aktibo bihurtzeari begira profil ezberdinak daude? Hizkuntza-politikak edo plangintzak ezarri daitezke hiztun batzuentzat behintzat, prozesua arrakastatsua izan dadin?

Galdera horiek erantzuteko datu kualitatiboek baliatuko gara, hiztun aktibo bihurtzeko prozesua konplexua, dinamikoa, hiztun bakoitzean berea, suertatzen delako. Horretarako, arestian aipaturiko ikerketaren (Euskal hiztun berriak: esperientziak, jarrerak eta identitateak¹) azterketa kualitatiboa egiteko batu ziren datuak erabiliko ditugu nagusiki. Datu horiek eztabaida-talde eta bakarkako elkarrizketa erdi gidatuen bidez

batu eta *Edukien analisi induktiboaren* bidez (Mayring 2000) aztertu ziren. Guztira 9 eztabaida-talde eta 9 bakarkako elkarrizketa egin ziren, 63 hiztun berriren datuak jasoz. Horrezaz gain, azterketa kualitatiboan, bereziki garrantzitsu edo pertinente suertatu ziren auziak berariaz diseinatutako galdesorta baten bidez modu kuantitatiboan neurtu ziren eta EAeko hiztun berrien biztanleriarekiko estatistikoki adierazgarria den lagin batean (18-55 adin tarteko 612 pertsona) aztertu ziren.

2. HIZTUN AKTIBO BIHURTZEA: MUDA-PROZESUAK ULERTU NAHIAN

I Aurreko atalean aipatuta bezala, bigarren hizkuntza bat ikastetik hizkuntza horretako hiztun aktibo izatera alde handia dago. Mapa eta Inkesta soziolinguistikoetan neurtzen den gaitasun aitortuak (“euskara ondo dakizun”) ezin du aurreikusi egunerokoan hizkuntza hori erabiliko den eta argazki finko bat ematen digu, hiztunak bere bizitzan zehar bizi ditzakeen aldaketei, zailtasunei eta abarri jaramonik egin barik. Baina hiztun aktibo bihurtzeko prozesua konplexua da eta pertsona bakoitzak berea du. Horregatik, prozesuaren konplexutasunaz jabetzeko komeni da ikerketa kualitatiboak egitea, hiztun bakanen esperientzian sakontzea, *hizkuntza-ibilbidea* (hiztunak bere bizitzan zehar hizkuntzei dagokienez bizi duen ibilbidea, bizi dituen aldaketak) aztergai hartuta. Horrela, prozesu arrakastatsua izateko gakoak (eragile eta une garrantzitsuak) azalaratu daitezke eta euskara erabiltzeko eta ez erabiltzeko arazoietan argia eman.

Hiztun aktibo bihurtzeko prozesua *muda* edo *mudantza* kontzeptuaren bidez (Pujolar eta beste 2010, eta BAT Soziolinguistika Aldizkari honetan bertan) azalduko dugu. Katalanezko *muda* adierak “aldaketa” esan gura du eta bizitza-zikloan ohiko gertaera den izaki baten itxura fisiko edo ezaugarrietan aldaketa izateari egiten dio erreferentzia. *Hizkuntza-mudantza* gertatzen da hiztun batek bere hizkuntza-praktikak aldatzen dituenean: lehen hitz egiten ez zuen hizkuntza bat bere hizkuntza-errepertorioan sartzen duenean, edo lehen pertsona edo egoera jakin batzuetan erabiltzen zuen hizkuntza aldatzen duenean. Hiztun jakinen hizkuntza-praktiketako aldaketek gizartean hiztun horrek bere burua aurkezteko eran ere aldaketak sor litzake, nahiz eta ez duen derrigorrez zertan ekarri adskribatze soziokultural edo etniko berririk (Pujolar eta González 2012; Pujolar eta Puidgevall 2015).

Hiztunek euren hizkuntza-biografiaren berri ematerakoan ohiko bizitza-une batzuk seinalatzen dituzte hiztun aktibo bizitzeko prozesuan aldaketa

EAeko 18-55 urteko euskara gaitasun-maila aurreratua duten hiztun berrien artean ia %18ak beti edo ia beti erdaraz egiten du egunerokoan, hau da, euskara gutxi erabiltzen du, euskararen maila aurreratua izan arren. Erabilera oztopatzen duten gakoaren artean hiztunek euskara erabiltzeko aukera murriztuak, gaztelaniaren presioa, norberaren gaitasunaren nolakotasuna eta hizkuntza-ohitura aldatzeko zailtasunak daude.

**Hizkuntza-
mudantza
gertatzen da
hiztun batek bere
hizkuntza-
praktikak
aldatzen
dituenean: lehen
hitz egiten ez
zuen hizkuntza
bat bere
hizkuntza-
errepertorioan
sartzen duenean,
edo lehen
pertsona edo
egoera jakin
batzuetan
erabiltzen zuen
hizkuntza
aldatzen
duenean.**

edo mudantza egiteko garrantzitsuak izan direnak. Normalean eguneroko bizitzan bizi ditugun aldaketekin bat etortzen dira, lekuz aldatzearekin, jarduera berriak egiteari ekitearekin edota harreman berriak egitearekin. Baina, geroago azalduko den bezala, *muda* gertatu daiteke, baita, ez bizitza-une jakin bati lotua baizik eta edozein momentutan, arrazoi ideologikoak eraginda, zehazki euskararen egoeraz kontzientzia hartzen eta hizkuntza hori modu aktiboan erabiltzeko erabakia hartzen denean.

González eta bestek (2009) *muda* egiteko bizitzaren sei une identifikatu zituzten: (1) lehen hezkuntzako eskolan, (2) bigarren hezkuntzako ikastetxean, (3) unibertsitatean, (4) laneratzean, (5) bikotekidearekin harremana hasterakoan eta (6) guraso bihurtzerakoan. Bizitza-une jakin horiek egokiak suertatu dira hizkuntza-erabileran aldaketak egiteko eta hizkuntza berriko hiztun aktibo bihurtzeko.

Euskararen testuinguruan, gure ikerketan aipatutako une horiek denak hiztun batzuentzat garrantzitsuak badira ere, honako hauek agertu dira hiztun aktibo bihurtzeko erabakigarrien (Ortega eta beste 2016: 103-107, Puidgevall eta beste agertzeko):

- 1) Testuinguru oso euskaldun batera bizitzen joatean.
- 2) Bikote euskaldun batekin hasterakoan.
- 3) Guraso bihurtzerakoan.
- 4) Sare berrietan edo jarduera berrietan sartzekoan, hala nola lagun berriak, lankideak, familia politikoa egiterakoan edota aisialdiko jarduera berrietan hasterakoan
- 5) Eta bereziki garrantzitsua, kontzientzia hartzea, euskara erabiltzea norberaren erantzukizuna dela barneratzea. Arestian esanda bezala, azken hau bizitzaren edozein momentutan gertatu daiteke.

Ikus ditzagun *muda* egiteko prozesuan gure laginean erabakiorrak izan diren une horietako adibide batzuk.

Lehen adibidean 41 urteko emakume bat bere hizkuntza-ibilbidea kontatzen ari da. Bilbon jaio eta hazitakoa da eta euskara heldutan, unibertsitate-ikaslea zela, ikasi zuen. Baina “benetan berbetan” noiz hasi zen azaltzerakoan honako uneak seinatu zituen: herri oso euskaldun batera ezkondu zenean, familia euskaldun batera, eta giro euskaldun horretan erabat integratzea erabaki zuenean.

1. Gero ezagutu nauen gaur egun nire gizona dana, orduan **etor nintzen hona [Bermeora] bizitzera**, eta **orduan bai hasi nintzen berbetan [...]** Bai, berbetan, eta entzuten eta haulan atrapatzen kaleko zera / Ta orduan nire erabakia izan zen Bermion bizitzea, Bermion **familia eukitzea**, ta

holan izan da. Orduan erabaki pertsonala izan zan, mundu hau edo nik aukeratuta izan da, ez da izan txikitatik ezagutu dodana. [...] Baina momentu hortan bai izan zan gogorra nobiotan edo aukeratzea “ba bai Bermiora noe, biziko nai(z) herri baten, holako herri baten, holako gizarte baten, **eta ni be sartu ingo nai(z) eta beste bat izango nai(z)**”². (BE-C, 14/415/)

Herri euskaldun batera bizitzen joatean, familia berriak euskara bidezko sare askotan parte izateko ateak zabaldu zizkion hiztun honi. Gainera, emakume honek bere seme-alabak euskaraz bakarrik haztea erabaki zuen, zentzu baten, “euskaraz bizitzea” eta erabat integratzea (“beste bat izango nai(z)”). Bizitzaren zirkustantzia berriek aukera eman zioten *muda* nahiko modu errazean egiteko.

Beste hiztun berri askok, berriz, aldeko baldintza gutxiago izan dituzte, adibidez, bikotekide euskaldunaren aukeraz eta seme-alabak izateko uneaz baliatu dira baina ez dute aukerarik izan testuinguru oso euskaldunera bizitzen joateko. Ikus dezagun zelan kontaktzen duen bere ibilbidea 46 urteko Bilbokoa den eta beti Bilbon bizi izan den hiztun honek:

2. Nik euskara ikasi nuen, alde batetik, nahi nuelako, baña gero beste aldetik, baita ere, beno, kondizino laboralagatik, ni irakaslea naiz eta derrigorrezkoa nuen euskara ikastea. (...) Gero euskara ikasi ondoren, familia, **suerte eduki nuen**, familia euskalduna, osea bueno, **andrie euskalduna**, eta horren aldetik euskalduna, (...) semearekin (...) egiten dot (...). Eta gero, bueno, hurrengo saltoa izango zen hori, lan profesionalean. (BI-E, 9)

Testuinguru soziolinguistikoa alde ez izanda ere, hiztun aktibo bihurtu da hiztun hori eta oso erraz seinالاتu ditu bere *muda*-prozesuan zein izan ziren une giltzarriak: bikotekide euskalduna izatea, guraso bihurtu zenean semearekin harremana euskaraz ezarri izana eta gero, beranduago, lan-eremua ere giltzarri izan ziren bere kasuan.

Muda arrakastatsua egin duen testuinguru erdalduneko beste hiztun batek ere erraz identifikatu ditu bere hiztun aktibo bihurtzeko prozesuan une erabakiorrak: lagun berriak egiterakoan, bikotekide euskalduna eta laneratzerakoan:

3. Orduan bada, bueno, eta banituen nire lagunak eta nire korroak edo koadrilak ez, hainbat, Durangokoa, edo Gipuzkoakoa, edo..., Gasteizen ere, baina Gasteizen **euskaltegikoak**, ze nire betiko lagunak izan banituen, baina erdaldunak ziren, orduan banenbilen batetik bestera (...) Zortea izan nuen ze orduan **mutila** izan nuen, (...) **euskalduna**, eta horrek ere asko laguntzen du. Nik esaten det, ligatzeak edo harremanetan, harremanek asko laguntzen dutela horretarako. (...) Eta jakina, **lana**. (GA-E, 39)

***Muda
arrakastatsua
egin duen
testuinguru
erdalduneko
beste hiztun
batek ere erraz
identifikatu ditu
bere hiztun
aktibo bihurtzeko
prozesuan une
erabakiorrak:
lagun berriak
egiterakoan,
bikotekide
euskalduna eta
laneratzerakoan.***

**Hiztun berrien
inguruko
ikerketa
kuantitatiboak
erakutsi zuen
egunerokoan
euskara gutxi edo
oso gutxi
erabiltzen
dutenen artean
%92,5ek arrazoi
bezala
“gaztelaniaz hitz
egiteko ohitura”.**

Orain arte aztertu ditugun hiru kasuetan hiztunari euskara erabiltzeko aukerak zabaldu zaizkio herri euskaldun batera bizitzen joatean, bikotekide eta familia politiko euskalduna izaterakoan, guraso bihurtzera-koan edota, irakasleen kasuan, lanean hasterakoan. Baina beste hiztun berrien kasuan *muda* ez egiteko arrazoia ez da, berez, aukera gutxi dutela baizik eta, testuinguru euskaldunean bizi izanda, ez dutela ohiturarik euskaraz egiteko, hau da, inguruko euskaldunekin gaztelaniaz egiteko ohitura dutela. Holakoentzat jarduera berriak eta lagun berriak egiteko unea oso garrantzitsua izan da saltoa emateko eta hiztun aktibo bihurtzeko. Ikus dezagun euskaldunak %71 diren eskualde baten (Tolosan hain zuzen) bizi den 19 urteko gazte batek zelan kontatzen duen zein izan zen euskara benetan erabiltzen hasteko unea:

4. Hor [aisialdi talde baten begirale sartu zenean] hartu nun nik ohitura, osea, sartu nintzenean, ja sartu nintzen oain dela hiru urte edo hola, **hartu nun ohitura euskeraz gehiau hitz egiteko**. Osea, lehenau banekin euskeraz ze txikitatik ikasi nun zea eskolan, baino **ez neukan ohitura** hori hitz egiteko beste, lagunekin eta. Eta igual **sartu nintzenean monitoreekin**, nola beti erabiltzen genun euskera, ez dakit zer, ba igual **ohitura gehiau hartu nun** ja monitore taldetik **atera ta besteekin hitz egiteko euskeraz**, ba **lagunekin edo edozeinekin, euskeraz hitz egiteko ohitura gehiau hartu nun** eta oain, ba nik uste det euskera lehen baino askoz gehiau erabiltzen detela. (TO-C, 71)

Hiztun berri gazte askoren arazoa da eskolatik kanpo erdararako joera izatea eta lagunekin ezarritako harreman-hizkuntza gaztelania izatea. Izan ere, hiztun berrien inguruko ikerketa kuantitatiboak (Ortega eta beste 2016: 220) erakutsi zuen egunerokoan euskara gutxi edo oso gutxi erabiltzen dutenen artean %92,5ek arrazoi bezala “gaztelaniaz hitz egiteko ohitura dudalako” erantzuna eman zuela. Gainera, *harreman-hizkuntza aldatzea oso zaila da* ideologia (Amorrortu eta beste 2017) oso zabaldua dago gure gizartean eta horrek egiten du errazagoa izatea harreman berrietan euskara harreman-hizkuntza ezartzea betiko lagun edo senideekin harreman-hizkuntza aldatzea baino. Hiztun askorentzat, jarduera berrietan hasteak harreman berriak egitea dakar eta harreman horiek euskaraz ezartzen badira une hori oso eraginkorra izan daiteke gaztelaniarekiko joerari betiko lagunekin ere kontra egiteko, azken aipuko gazteari gertatu bezala, eta *muda* egonkorra burutzeko.

Baina aipatu ditugun bizitza-uneez gain badago hiztunek sarri aipatu duten *mudarako* beste eragile oso garrantzitsu bat, bizitza-zikloan une jakin batean gertatu ordez, edozein momentutan gerta daitekeena: euskararen egoeraz jabetzea eta kontzientzia hartzea. Ikus dezagun hu-

rrengo partaideak zelan azaltzen duen berak noiz eta zerk eraginda egin zuen muda. Oiartzungoa (euskaldunak %74) da 19 urteko gazte hau eta euskara murgiltzean ikasi zuen, eskolan. Bere eskolako lagunak “bere moduko hiztun berriak” ziren eta euren artean beti gaztelania erabiltzen zuten. Lehen hezkuntzan seigarren mailan zeudela, irakasle batek euskara oraindik ere arriskuan dagoen hizkuntza dela azaldu ostean, berak eta bere lagunak *muda* egitea eta handik aurrera euskaraz egitea erabaki zuten. Irakasleak emandako hitzaldiak kontzientzia hartzea eta euskararekiko jarrera proaktiboz jokatzea eragin zuen:

5. Seigarren maila arte edo gazteleraz hitz egiteko tendentzia nakan, baina seigarren mailatik aurrera hasi nintzen euskera, euskera, euskera eta oain gaztelera apenas ez dut ikutzen, osea, beti euskera hitz egiten dut, familiaz aparte. [...] Seigarren maila arte, ba tendentzia genuen guk ere bai haiekin ginenean gazteleraz hitz egiteko. Baina geo ikastolan ta hasi ginen, “benga pues...”, hasi ziguten txarla ematen euskarari buruz eta, “zergatikan ez dugu guk euskeraz hitz egiten? Eta hasi ginen horrela eta geroztikan beti pertsona haiekin eta beste lagun guztiekin euskeraz dena. (Gazte-DO-E, 52).

Azken partaide horrek azaldu duen bezala, *muda* bat-batekoa izan daiteke, bizitza-une jakin baten gertatutakoa edo kontzientzia hartzen den momentuan bat-batean sorturikoa. Baina beste kasu askotan pausuz pausukoa da, *muda* txiki kateatuak batzen dira behin betiko *muda* egonkorra burutu arte.

Hurrengo partaideak euskara gehiago erabiltzeko urrats txikiak ematearen ideia oso ondo deskribatzen du. Berak urrats txikiak eman zituen sare berrietara sartuz (“zirkulu berrietan sartu”). Eskualde oso euskalduneari, Tolosaldean (euskaldunak %71), jaio eta bizi da hiztun hau eta euskararekin harremana betidanik izan bazuen ere, ez zuen “saltoa ematen”, apurka-apurka ematen hasi zen arte: gaztetan jarduera berri baten sartuta lagun berriak egiterakoan, euskaltegira joaterakoan (“arrankatzeko”), emazte euskaldunarekin ezkontzerakoan, eta lanean hasterakoan (bera ere irakaslea da). Bere *muda*-prozesua ez da izan bat-batean egun batean erabakitakoaren ondorio, ez bizitza-une bateko ondorio, baizik eta une kateatu askoren ondorio:

6. **Baina inoiz ez nun salto hori ematen, ez?** Bizitzako zean, bueno, erabiltzea, ez? Pausu hori ematea, ba bueno, niretzat izan zen, bueno, **bertigoko** pausu bat, ez? Bai, ze azken finean, (...) beti erderaz, erderaz, erderaz (...) / Eta hamalau, hamabost urtekin hasi nintzala koru baten kantatzen, eta ordun ba ezagutu **jende berria**, eta ordun jende berri hoietan, ba **beste zirkulo batekoak**, ba euskaldunak bazeuden, eta ordun, ba, ba “zuk badakizu, ba animatu, eta ez dakit zer”, eta azken,

**Muda
bat-batekoa izan
daiteke,
bizitza-une jakin
baten
gertatutakoa edo
kontzientzia
hartzen den
momentuan
bat-batean
sorturikoa. Baina
beste kasu
askotan pausuz
pausukoa da,
muda txiki
kateatuak batzen
dira behin betiko
muda egonkorra
burutu arte.**

bueno, ba, aditzak eta ja menperatzen nitun, baina ohiturik ez neukan / azken finean **ohitura bat da, gimnasia bat da, ez, eta bueno euki behar dezu zirkulo bat ba hasteko beldurrik gabe hitz egiten**, eta azkenen, gero, ba irakurtzen, euskaltegitik ere pasa nitzan / ikastaro trinko bat egitera, bueno, da modu bat **ja arrankatzeko eta beldur hori kentzeko**, eta bueno, hori izan zen. Gero nere **emaztegaz**, nere emaztegaz oain, ba euskeraz hitz egin zun betidanik, **bere familian** ere, **ordun beste zirkulu baten sartzen zea** (TO-A, 8/9/13/14/15)

Partaide horrek erakusten digunez, testuinguru euskaldunean bizi eta euskara erabiltzeko aukerak dituzten hiztun berriek ere “leku seguruak” behar dituzte euren konfidantza handitzeko: babestuko eta animatuko dituzten sareak behar dituzte hiztun aktibo bihurtzeko prozesuan aurrera pausuak eman ditzaten.

Beste partaide batzuk, ostera, zailtasun eta oztopo gehiago aurkitzen dituzte euren prozesuan eta aurrera pausuak eta atzera pausuak egiten dituzte euren bizitza-zirkustantzien arabera. Sestaon (euskaldunak %18,5) bizi den kataluniar honek hamazazpi urteko ikaste prozesu luzean bizi izan dituen *atzera-aurrerako muda -uneak* zerrendatzen ditu:

7. Hasi nintzen **oso motibatua**, motibatuta hasi nintzen, eta asko ikasi nuen lehen urtean / **euskaltegi** batean. Eta ikastaro trinko bat egin nuen, lau ordu egunero, eta, bueno, **oso ondo** pasatu nintzen, gainera, oso talde majoa zen, eta asko ikasi genuen. /Eta bueno gero saiatu nintzen bigarren perfila ateratzea, baina, ba, bueno, ahozkoan geratu nintzen, ez nuen gainditu. / Gero, ba, bueno, **desanimatu** nintzen, baina aldi berean **haurdun** geratu nintzen eta, bueno, ja **gauzak konplikatzen** hasi ziren, ja benetan. / Orduan, bueno ja han **euskera utzi nuen**, utzi nion denboraldi luze batez, eta honela egon zen, osea, gauza bera errepikatu zen bi aldiz. Ba ni(k) hiru ume dauzkat eta gauza bera gertatu da. Osea, hartu... bueno, (...), **hartu, utzi, hartu, utzi**... Ba, bueno, gauza bera gertatu da, Guadiana bezala, **hartu, utzi eta hartu, utzi**, eta honela pasatu dira hamazazpi urte / Momentu honetan (...) hemen, Sestaon ja, pues hori, bakarrik umeekin etxerako lanekin erabiltzen dut euskara. Nire aldetik, ba irakurtzen dut, eta bueno, saiatzen naiz mantentzea, baina eguneroko bizitzan ia-ia ez da agertzen, bakarrik, ba, hori, etxerako lanekin.. (SE-B, 102/104/105/106/109/125)

Hiztun horrentzat oztopoak gaindiezinak izan dira eta bere bizitzaren une batzuetan aurrera pausuak eman bazituen ere momentu honetan, testuinguru soziolinguistikoko oso erdaldunean bizi izanda, euskara-bidezko sarerik ez daukala, oso gutxi erabiltzen du euskara eta gaitasuna ere asko galdu duela konturatzen da. Izan ere, arestian esanda bezala, hiztun berrien azterketa kualitatiboak (Ortega eta beste 2016) erabilera-patroi ezberdinak azaltzen dituzten gakorik garrantzitsuenak euskara erabiltzeko aukeren arabera direla erakutsi zuen, zehazki, testuin-

guru soziolinguistikoa eta sareak. Horrezaz gain, gaztelaniaren presioa, gaitasuna eta ohitura ere erabilera azaltzeko gako nabarmen bezala agertu ziren.

3. MUDA-EGILE ETA EZ-EGILEEN PROFIL EZBERDINAK

I

Gure partaideen artean batzuk hiztun aktibo bihurtu dira, aipatutako uneez baliatu dira erabileran salto kualitatiboa emateko. Beste hiztun askok, alabaina, ez du lortu hiztun aktibo bihurtzea, mesedegarri diren bizitza-zirkustantziak ez direlako egon, edo, bizitza-unean baldintza egokiak egonda ere, ez dutelako une hori baliatu. Horien artean, batzuk ez daude bereziki arduratuta eta beste batzuk euskara gutxi erabiltzea frustrazioz, penaz, errudun sentimenduaz bizi dute. Honako bost profilak bereizi ditugu:

1. *Muda* egonkorra egin dute, baldintza mesedegarrietan
2. *Muda* egonkorra egin dute, baldintza oztopotzaileetan
3. *Muda* egin dute baina neurri handi batean kanpoko presioarengatik
4. Ez dute *muda* egin baina nahi lukete
5. Ez dute *muda* egin (ez dute nahiaren berri ematen: testuinguru oztopotzaileetan bizi diren gazte askoren kasua)

Ondorenean *muda*-egile 5 profil ezberdin azalduko dira, profil bakoitzean gakoak zein diren zehaztuz.

3.1. *Muda* egonkorra egin dute, baldintza mesedegarrietan

Baldintza mesedegarrietan bizi diren hiztun berrien artean askok *muda* argi eta egonkorra egin dute. Partaide horiek testuinguru mesedegarrian (euskaldunak %60 baino gehiago diren testuinguruan) bizi dira eta sare asko eta esanguratsuak dituzte, familia, lagunak, lankide/ikaskideak eta askotan bikotea eta seme-alabak barne. Momentu honetan euskara asko erabiltzen dute egunerokoan, batzuk “euskaraz bizi direla” esateraino. *Muda* egiteko prozesua azaldu dutenean askok herri euskaldunera bizitzen joatea eta horrek dakartzan sare berriak, lagun berriak egitea aipatu dituzte *muda* egiteko bizitza-une gako moduan.

Baina beste ezaugarri oso garrantzitsu bat konpartitzen dute profil honetan daudenak: euskararekiko kontzientzia handia, konpromisoa eta jarrera proaktiboa erakutsi dute hartu dituzten erabakietan. Denek, gazte zein heldu, euskararen barneko balioa edota balio integratzailea azpimarratu dute eta euren egintzetan konpromiso handia erakutsi dute.

Askok herri euskaldunera bizitzen joatea eta horrek dakartzan sare berriak, lagun berriak egitea aipatu dituzte *muda* egiteko bizitza-une gako moduan.

Testuinguru oso euskaldunean bizi izanda, *euskaldun zahar*rekin harreman asko eta estuak dituzte. Horren ondorioz, euren herriko aldaerara asko edo nahikotxo hurbiltzen dira³. Izan ere, batzuk (bai gazteak bai helduak) *euskaldun zahar* ematen dute (ikus. Piller 2002 eta Ortega eta beste 2016:188-190) eta horrek harrotasun handia ematen die.

Profil honen inguruan bildu diren hiztun gehienek gaitasuna ona da, jarria dute eta eroso sentitzen dira⁴; ez dute erabili legitimazio-eza adierazten duen diskurtsorik. Euren burua zein hiztun motatzat daukaten azaltzerakoan, hizkuntza identitate ezberdinak hartuta ere, euren burua legitimotzat dutela ikusten da. “Euskaldun zahar” / “euskaldunberri” etiketak auzitan ipintzea eta euren bururako “euskaldun” identitatea aldarrikatzen dute sarri; helduen kasuan gehienek “euskaldunberri” hizkuntza-identitatea aukeratu badute ere legitimazio arazorik ez da antzematen: euskaldunberriak dira “heldutan ikasi dutelako”, ez dago beste arrazoirik.

Mudantza testuinguru mesedegarrian egin dutenen artean, adin eta ikaste-prozesu ezberdinetako hiztunak daude. Alde batetik, 40 urtetik gorakoek heldutan ikasi eta saltoa eman dute. Bestetik, 40 urtetik beherakoak daude, ume edo nerabe zirela hiztun aktibo bihurtu direnak. Azken horien artean batzuk gai dira *muda* egiteko eragilea zein izan zen eta euren bizitzaren zein momentuan gertatu zen identifikatzeko, baina beste batzuek prozesu inkontzienteagoa bizi izan dute eta guraso ez euskaldunik ez izatean baizik ez dute alderik ikusten euren eta euren herriko lagunaren artean (ikus adibidez Eunateren kasua Ortega eta beste 2016: 240).

Ondorenean, hiru partaideen hizkuntza-biografia azalduko dira, profil honetako *muda*-ibilbidearen erakusle.

• **Miguel: testuinguru mesedegarrian *muda* egin duen heldua**

Miguel 54 urte ditu. Bere familia Andaluziatik Bizkaiko Arratia haranera etorri zen bizitzera. Bere hizkuntza-biografia kontatzerakoan Mikel garrantzi handia eman dio testuinguru soziolinguistikoa eta lagun-sareari: bere ume-garaietan kalean euskara gutxi egiten zen Arratiako herri batetik euskaldunak %68 diren ondoko beste batera bizitzen joaterakoan eta han lagun euskaldunak egiterakoan sortu zitzaion euskara ikasteko nahia, motibazio integratzaile barnekoa dela eta:

8. Nik gustora hartzen dot edozein hizkuntza ikastea, baina momentu hartan nik beharrezko ikusten nuen euskera ikastea. Osea, nik, eta orain be, edozein lekutara bazoaz ni bertako hizkuntza ikusten dot, gustora zein ez, ikasi behar dala. Eta orduan ni, alde batetik bai, oso

gustora eta pozik, baina bestela be, ikasi beharrezkoa ikusten nuen, ikastea bertako hizkuntza nik uste dot hori dala ezinbesteko gauza bat. / O sea, **jendeagaz egoteko eta hemen bizi nazelako**. Eta Galiziara joango banintz, ba gailegoz ikasiko nuen, edo Kataluniara, ba bertakoa. Hori logikoa da, ez? (ZEA-D, 133/135).

Euskara ikasi nahi zuela erabakita hemeretzi urtegaz euskaltegi ezberdinetara joan zen. Ikaste prozesuan Miguelek izan zuen jarrera proaktiboa azpimarratu behar da. Ondo erakusten du “ikasi ahala erabili eta erabili ahala ikasi” estrategia: lotsarik gabe, zituen aukera guztiak aprobeixatu eta apurka-apurka lagunekin eta bere emaztearekin hizkuntza-harremana aldatu zuen. Izan ere, bere lagunen eta emazte *euskaldun zaharren* berarekin erdaraz egiteko joeraren kontra, oso jarrera proaktiboa erakutsiz, Miguelek berak egiten zituen ahaleginak euskaraz egiteko eta oso ondo erakusten du ohiturak aldatzea gogorra baina ekinez posible dela:

9. Hori da beste detalle bat, eta **jendea ohitute dau zugaz** hizkuntza baten berba iten, eta, niri pasa jat, esate baterako, neuk ez nekien euskeraz eta erderaz iten nuen, orduen ikasi nuenean, edo ikasten ibili be bai, nik gogoratzen dot igual tabernara sartu eta ba euskeraz sartu eta hanka sartzeak itzelak, ez, eta jendea barreka hasten zan, baina horrek ez zozten niri emon ezer, baina kamareroek, esate baterako, nik eskatu euskeraz eta berak erantzuten zoztan erderaz, diot “joer baina zuk euskeraz istozu niri”, “nik ezin dotzut zuri euskera egin”, eta holan pasaten jatan jende askogaz, baina “aber, mesedez, **ni euskeraz nabil** iten, ez dakitelako eta ikasi nahi dot, eta **zuek** erantzuna **erderaz iten dostozue, jolin**, baina mesedez”, eta holan ibili behar izan nintzen, jendeari “aber, mesedez, in...”, “joe, eske nik zuri urteetan erderaz egin dotzut eta orain ez doste urtetan zuri euskeraz berba iten”. Eta hori izan da urteetan. (ZEA-D, 110)

Azkenean, esanda bezala, hizkuntza-ohiturak aldatzeko bere ahaleginak arrakastatsuak izan ziren. Gaur egun euskara asko erabiltzen du: lagun, lankide eta alabekin euskara da harreman-hizkuntza eta emaztearekin, harreman-hizkuntza erabat aldatu ez badu ere, askotan erabiltzen du euskara:

10. Bai, batzutan egiten dogu euskeraz, beste batzutan igual erderaz, ba segun, igual telebisiñoa ikusten zabiz eta, klaro, ba programak erdaldunak direnez, ba zuk be ja, ba inkozientemente, eta gero kontura igual iten zara, baina bueno, ez dot, ez zaoz pentsetan, urten iten dotzu hizkuntza batean edo bestean, egoeraren arabera edo segun. (ZEA-D, 120)

Eskuratu duen gaitasunari dagokionez, gaur egun oso ona da (gaitasun eta jarioitasun objektiboan 4.a atera du) eta askotan *euskaldun zahartzat* hartzen dute. Azpimarratzekoa da Miguelek, testuinguru mesedegarrian

Euskara asko erabiltzen du: etxean, kalean, lagun askorekin eta lanean ere bai. Daukan jarrera proaktiboak atzera muda ez lukeela egingo pentsarazten digu. Hala ere, profil honetako hiztunengandik bereiztuz, partaide hau ez da eroso sentitzen bere gaitasunarekin, bere ikaste prozesua geldidagoela eta gainditu ezin duen “muga” bat dagoela sentitzen du.

bizi diren eta euskara heldutan ikasi duten beste askok bezala, garrantzi handia eman ziola tokian tokiko hizkera ikasteari eta euskaltegian batua ikasita (“akademikoa”) “kalekoa” ikasteari eman ziola, lagun eta emaztearen bidez:

11. Hainbat euskaltegitara joan nintzen eta ba han ikasi nuen akademiakoa zana, noski. / Bueno, gero ba kalekoa ikasi behar, klaro, ze hango euskeragaz hemen Arratien, ba, bueno, txokantea da, ezta? Egia da, ikasten dozuna euskaltegietan gero erabiltzeko, ba bueno, esparru hau ez da igual egokiena, beraz, ba bueno, kalekoa, eta bueno, ba horretarako be nahiko laguntza nuen ba lagunengandik, ez? Esan nahi dot, nire koadrilan danak ziren euskaldunak eta, bueno, ba baserriko jendea. (ZEA-D, 9/10)

Laburbilduta, Miguelen muda -prozesua erabatekoa eta egonkorra da: euskara asko erabiltzen du, gaitasun oso ona eskuratu du, Arratiako euskara erabiltzen du ahoz eta, irakaslea izanik, batua ere menperatzen du. *Benetako hiztuna* edo hiztun *legitimo* (Ortega eta beste 2016: 180-183) sentitzeko inolako arazorik ez dauka. Euskaldun identitatea aldarrikatzen du berarentzat eta badaki askotan *euskaldun zahartzat* hartua dela. Hasieratik izan zuen jarrera proaktiboa berriro azpimarratu behar da, lagun eta emazte *euskaldun zaharrek* berari gaztelaniaz zuzentzerakoan euskaraz egin ziezaioten Miguel bera behin eta berriro ibili izana arrakastaren gako garrantzitsua izan da.

Hala ere, arestiko oin-oharrean adierazita bezala, gure laginean egon da testuinguru euskaldunean *muda* egonkorra egin baina gaitasunarekin oso eroso sentitzen ez denik, profil honetako gainontzeko ezaugarriak beteta ere. Ikus Amaiaren lekukotza.

- **Amaia: testuinguru mesedegarrian muda egin duen hiztuna, profilaren ezaugarri denak bete ez arren.**

Amaia testuinguru oso erdaldunetakoa izanik (Bilbokoa hain zuzen), euskara heldutan euskaltegian ikasi eta gero, herri oso euskaldun batera bizitzen joan zen 32 urterekin, eta horrek aukera eman zion herriko sare euskaldunetan sartzeko. Gainera, euskarari atxikimendu handia izanda eta jarrera proaktiboa erakutsita, seme-alabei familian euskara transmititzea erabaki zuten berak eta bere bikote hiztun berriak. Ondorioz, euskara asko erabiltzen du: etxean, kalean, lagun askorekin eta lanean ere bai. Daukan jarrera proaktiboak *atzera muda* ez lukeela egingo pentsarazten digu. Hala ere, profil honetako hiztunengandik bereiztuz, partaide hau ez da eroso sentitzen bere gaitasunarekin, bere ikaste prozesua geldidagoela eta gainditu ezin duen “muga” bat dagoela sentitzen du.

12. Eta, pues konturatzen zara, ikasi ahal dozu, eukin al dozuz elkar-rizketak, egunero erabiltzen dogu, lan egiteko, etxean, tal, **baina dago han punto bat que nik pentsetan dot inoiz ez dodala lortuko**, osea da, hori, gauzak sakon-sakonak esateko, edo esaerak, edo hori, ikasi edo bai mila bider zenbat hori, pero behar danean, osea, hori ez da ir-tetzen ez bada zure ama hizkuntza. (ZEA-F, 268)

Hiztun honen kasuan, jario ona izan arren, gaitasunaren autopertzepzio eskasak eta *ama hizkuntzaren ideologiaren* eraginak⁵ (Skutnabb-Kangas eta Phillipson 1989)) ondorio negatiboak ditu bere autopertzepzioan baina, hala ere, horrek ez du eragozten erabilera, jarrera proaktibo handia due-lako. Holako esperientzia emozionalki gogorra duten hiztunak kontuan hartu beharko lirateke hizkuntza-politika egiterakoan, euren ahalegina balioetsi eta tresnak helarazi esperientzia pertsonal hobea izan dezaten.

Ikus dezagun orain *muda* testuinguru mesedegarrian egin duen gazte baten ibilbidea.

• **Jon: baldintza mesedegarrietan *muda* egin duen gaztea**

Jon Tolosan (euskaldunak %66 dira) bizi da eta bere aitita-amamak eus-kaldunak izan arren bere gurasoek ez zuten ikasi euskara eta ez zioten transmititu. Euskara ikastolan eta lagunekin ikasi du eta bere *muda* -prozesua nahiko inkontzientea, erraza izan da; ezin du bizitza-une jakin bat identifikatu, txikitatik euskaraz egunerokoan eta modu aktiboan egiten hasi baitzen, lagun eta ikaskideekin.

Jonentzat euskarak bere identitate kulturean oso balio handia dauka (“Euskal Herriko hizkuntza da, hemendik aurrera bultzatu behar dugun hizkuntza”) eta euskararekiko kontzientzia eta jarrera proaktiboa era-kutsi du, adibidez “lehen hitza euskaraz” estrategia erabiltzen du:

13. Nik uste det hori, Euskal Herri mailan lehenengo hitzak o norbaitei, norbaitengana jo behar baldin bazu, **lehenengo hitza euskeraz** izan behar duela. Nik behintzat hola egiten dut, lehenengo hitza euskeraz, gero berak ez badu ulertzen edo, ordun txipa aldatzen det, baina lehe-nengo hitza edo lehenengo esana beti euskeraz egiten diot. (TO-D, 182)

Tolosan bere bizia euskara barik irudikatu dezaken galdetuta, gazteen artean integratzeko euskaraz hitz egitea beharrezko ikusten duela eran-tzun du. Izan ere, arestian aipatuta bezala, neurri handi batean (ez da ikastola ahaztu behar) lagunek osatutako euskara-bidezko sareari esker egin du berak *muda* txikitatik.

14 Posible, posible da, baina nik uste det txikitatik erderaz eta, hemen Tolosan euskeraz jakinda, ba oain nabilen jendeakin **ezinezko** izango

**Holako
esperientzia
emozionalki
gogorra duten
hiztunak kontuan
hartu beharko
lirateke
hizkuntza-
politika
egiterakoan,
euren ahalegina
balioetsi eta
tresnak helarazi
esperientzia
pertsonal hobea
izan dezaten.**

**Jon gaztearentzat
muda ez da
gertatu bizitza-
une jakin baten,
konturatu gabeko
prozesu erraz bat
izan da, txiki-
txikitan
hasitakoa; baina
bere jarrera
proaktiboa
kontuan izanik
muda egonkorra
egin duela
aurreikus
dezakegu,
baldintza ez hain
onetan egonik
ere, ez lukeela
atzera egingo.**

litzateke eotea, eta izango zan, ba, adibidez, ba igual kanpotar gehia-
gokin harreman gehiau izatea hemengo jendiakin baino, **dena euskera
ez jakiteagatik.** / Nik uste det **asko galduko zala.** / Ba adibidez, zuk
ikusten badituzu gazte taldeak eta gerturutzen zaenean euskeraz hitz
egiten daudela eta zuk ez duzula tutik ere ulertzen, ba **ez zinake hain
errez sartuko hitz egitera.** (TO-D, 137/139/140)

Eskuratu duen gaitasunari dagokionez, oso ona da eta bera ere eroso
sentitzen da. Bere herriko gazte euskaldun zaharrek bezala (ikus. Ortega
eta beste 2016:27), Batua “aspergarri”, “formal” antzematen du eta he-
rriko euskara egiten du egoera kolokialetan. Jonek *euskaldun zaharra
ematen* du eta ez da ezberdintzen ez erabiltzen duen euskararen ez bere
praktiketan bere herriko bere adineko gazte etxeko euskaldunetarik.

Amaitzeko, Miguel moduko helduentzat ez bezala, Jon gaztearentzat
muda ez da gertatu bizitza-une jakin baten, konturatu gabeko prozesu
erraz bat izan da, txiki-txikitan hasitakoa; baina bere jarrera proaktiboa
kontuan izanik *muda* egonkorra egin duela aurreikus dezakegu, bal-
dintza ez hain onetan egonik ere, ez lukeela atzera egingo.

3.2 Muda egonkorra egin dute, baldintza oztopatzaileetan

Baldintza ez hain mesedegarrietan bizi direnen artean ere egin daiteke
eta egiten da behin betiko *muda* egonkorra. Kasu honetan bi hizkuntzak
erabiltzen dira egunerokoan baina hiztunak gai dira euskarari leku ga-
rrantzitsua egiteko sare intimo esanguratsu indartsuak dituztelako: fa-
milia, lagunak edota lankideak. Gaztelaniak ere egunerokoan leku na-
barmena badu ere, euskara-bidezko sare horiek ahalbidetzen dute
eguneroko euskara-erabilera.

Baina, baldintza mesedegarrietan euskararekiko atxikimendua eta jarrera
proaktiboa beharrezko ikusi baditugu, testuinguru oztopatzailean bizi
direnen artean ezinbestekoa da. Gure partaideek erakutsi digute bakarrik
euskara-bidezko sare esanguratsuak eta jarrera proaktiboa, konpromisoa
eta aparteko ahalegina eginda lortu daitekeela euskaldunekin topo
egitea ohikoa ez den testuinguruetan *muda* egitea. Jarrera proaktibo
hori euskararekiko dituzten balioetan oinarrituta dago: beti izan diote
atxikimendu handia euskarari; helduen kasuan, euskara ikastea erabaki
zuten, barneko motibazio identitario argiatatik; batzuentzat arbasoen
hizkuntza berreskuratzea motibazio garrantzitsu izan da; konpromisoa
erakusten duten hautuen berri eman digute, adibidez, euskararen era-
bilera bermatzeko estrategiak, hala nola, “euskaldunekin beti euskaraz,
besteak gaztelaniaz eginda ere”, edo familiako kide erdaldunak “kanpo

utzi” euskarazko elkarrizketetan seme-alabekiko harremana euskara hutsez babesteko.

Muda-prozesuari begira azpimarratu behar da aurkitu ditugun kasu gehienetan hezkuntza-eremuan egiten dutela lan eta laneko hizkuntza nagusia euskara dela, eta kasu gehienetan familiako kide esanguratsuekin harreman-hizkuntza aldatu egin dutela, hala nola, bikotekidearekin edota neba-arrebekin. Gure lagineko partaideen artean familia eta lana sare-mota oso garrantzitsu bezala agertu dira, eta baliteke testuinguru honetan ezinbesteko izatea bi horiek euskaldun gutxi dauden testuinguruan *muda* egiteko.

Profil honetako gure partaideek gaitasun ona eskuratu dute: objetiboki neurtu dugun gaitasun eta jario ona edo oso ona dute eta haiek ere oso eroso sentitzen dira euskaraz. Askok *euskaldun zahar /euskaldun berri* kategorია dikotomikoak auzitan ipintzen dituzte, gaur egun ez dutela zentzurik aldarrikatzen dute eta euren bururako “euskaldun” (edo gutxiago agertu den “euskaldunberri zahar”) aukeratu dute.

Azkenik, helduen artean ohikoa bada ere, testuinguru oztopatzailean (euskaldunak %30 baino gutxiago diren testuinguruan) umetan edo nerabea zela *muda* egin duen gazterik ez dugu aurkitu. Ezin dezakegu esan holakorik ez dagoenik eta pentsatu ere pentsatzen dugu egon badagoela baina gure datubasean ez da agertu. Ostera, aurkitu dugu tar-teko testuinguruan (euskaldunak %30-60 dira) *muda* egonkorra egin duenik eta testuinguru oztopatzailean bizi izanda *muda* erabatekoa ez baina lehen urratsak eman dituenik, eta apurka-apurka hiztun aktibo bihurtzen lortuko duela pentsatzeko zantzuak ematen dituenik. Ikus ditzagun orain profil honetako heldu baten adibidea eta aipatutako gazte biren ibilbidea.

- **Iñaki: baldintza mesedegarrietan egon gabe *muda* egin duen heldua**

Iñaki 42 urteko Gasteiztarra da, pausuz pausu behin betiko *muda* egonkorra burutu duena. Ikus dezagun mahai-inguruaren hasieran zelan deskribatzen duen bere ikaste- eta *muda* -prozesua:

15. Bueno, nire kasuan amama [herriaren izena]koa da, hemengo da, Arabakoa, Legutio aldekoa, eta orduan berak bazekien euskaraz, eta nik txikitan entzuten nion eta, bueno, txikitan berarekin denbora asko ematen nuen eta euskara etzan arrotza niretzako. (...) A eremuan bukatu nuen COU arte. Baina larogean, uste det, hamaika urte nituela, ikasgai bezala sartu zen euskara ikastetxean, eta bueno, ba, **etzen arrotza**, oso

Gure partaideek erakutsi digute bakarrik euskara-bidezko sare esanguratsuak eta jarrera proaktiboa, konpromisoa eta aparteko ahalegina eginda lortu daitekeela euskaldunekin topo egitea ohikoa ez den testuinguruetan muda egitea.

**Aurkitu dugu
tarteko
testuinguruan
(euskaldunak
%30-60 dira)
muda egonkorra
egin duenik eta
testuinguru
oztopatzailean
bizi izanda muda
erabatekoa ez
baina lehen
urratsak eman
dituenik.**

erraza egiten zitzaidan eta orduan COU bukatu nuenean, errepikatu nuen COU eta esan nuen, “ba bueno, orain daukat aukera ikasteko”. Urtebete egon nintzan euskaltegian, eta **hortik aurrera, ba ez dut gehiago euskara ikasi, bai erabili**. Izan nintzen pixkat Kamikazea. Hasi nintzen unibertsitatean euskaraz, karrera euskaraz egin nuen. Gero, ba **bikoteak**, edo bikoteek bazekiten euskaraz eta euskaraz egiten genun, hala nola, parrandaz, zen gehien bat Mintzalaguna, ba, gure kabuz, ez? (...) / Eta hortik aurrera ba, **bikotearekin ezkondu**, bikoteak nik baino gutxiago zekien, baina hala ere ahalegindu zan, **eta azkenean gure arteko hizkuntza euskara bihurtu zan**, seme-alabak izan, haiek ere ama-hizkuntza bezala euskara, eta hortik aurrera ba, bueno, gehien bat gurean hitz egiten da euskara familian. Ez bakarrik gure etxean, ba, arreba batek ere badaki, semeak ere, eta orduan, ba bueno, ba **etxeko hainbat lagunekin euskaraz egiten degu guztia**. (GA-A, 9/10)

Iñakik egin duen *muda*-prozesua ez da izan bat-batekoa baizik eta urrats kateatuen bidez, bere bizitza-une asko aprobetxatuta, apurka-apurkakoa. Unibertsitate aurreko ikasturtean euskara ondo ikasteko erabakia hartuta, unibertsitate-momentua oso eraginkorra izan zen berarentzat: batetik, gaitasun erabatekoa ez izan arren, kazetaritza ikasketak euskaraz egitea erabaki zuen; bestetik, garai berean bikote “euskaldun zaharra” izan zuen eta hark ikasketa prozesuan eta erabilera handitzen asko lagundu zion.

Bere *muda*-prozesuarekin jarraituz, eta berak aurreko aipuan bertan kontatzen duenez, orain den bere bikotearekin, bera ere hiztun berria eta garai hartan gaitasun ez oso onekoa, harreman-hizkuntza euskara ezartzea erabaki zuten eta gerora etorri ziren seme-alabek euskara H1 bezala jaso zuten etxean. Azken gai honi, seme-alabak “euskaldun zaharrak izan daitezen” gaiari, Iñakik garrantzi handia ematen dio eta harrotasun handiz ematen digu horren berri:

16. “eso sí que es una cosa de la que estoy orgulloso. Porque si la amama, que era alavesa, era **vasco parlante de lengua materna**, pues se puede decir que dos generaciones después mis hijos han vuelto a serlo” (ELK-H, 124°).

Prozesu arrakastatsua onduz, gaur Iñakik euskara bere hizkuntza-errepertorioan erabat integratuta dauka eta sare esanguratsuetan, familia txikia zein zabalagoa (neba-arreba batzuekin ere hizkuntza-harremana aldatu eta kide gazteekin euskara ezarri du), lankide ta lagun askorekin harreman-hizkuntza euskara da.

Bestalde, eskuratu duen gaitasuna dela eta, maila ona lortu du eta egoera guztietan, eta “euskaldun zaharrekin ere”, eroso sentitzen da. Ikaste prozesuaren hasieran ere izan zuen jarrera proaktiboak eragin

zuzena izan zuen gaitasunean: oraindik gaitasun erabatekoa ez zuela, Mikelek bezala, Iñakik ere “ikasi ahala erabili eta erabili ahala ikasi” estrategia sutsu erabili zuen eta, horrekin batera, kaleko erabilerari, ahozko erregistroari, ahozko komunikazioari, garrantzi handia eman zion hasieratik. Horregatik esan du lehen aipuan “ikasi ez, bai praktikatu” zuela ikaste prozesuaren hasiera-hasieratik. Iñaki euskaldun legitimatua sentitzen da, “euskaldun” bere hitzetan, eta ez zaio gustatzen “euskaldunberri” deitzea.

Baina zelan da posible Iñakik hain testuinguru oztopotzailean horren *muda*-prozesu arrakastatsua eta itxuraz “erraza” egin izana? Erakutsi duen jarrera proaktiboa eta horren oinarrian dauden euskararekiko atxikimendua, kontzientzia, euskarari ematen dion barneko balio identitarioa aipatu behar dira batetik eta bestetik familia osoaren babesa. Iñakiren familian euskarak beti izan du zelanbaiteko presentzia eta aldeko jarrera. Bere amama euskaldunak eragin handia izan zuen euskararekiko harreman emozional handia garatzeko orduan. 18 urterekin euskararen aldeko “lehen pausu” bezala euskaltegira joatea erabaki zuenean bi motibazio nagusi izan zituen: a) arbasoek zuten hizkuntza berreskuratzea (“nolabait amamak zuen hizkuntza hori eta nire amak etzuen, ba, guk errekuuperatzea”), eta b) euskal herritar sentitzen zelako, amamaren bidez, identitate berezi bat zeukala, euskal identitatea, ikusi zuelako. Izan ere, Iñakik “espainiarra ez dela sentitzen” esaten du, “euskal herritar” sentitzen dela. Eta bere identitatearen funtsezko lekua hartzen du euskarak. Ikus banakako elkarrizketan euskara ikasteari ekin zioneko garaiaz hitz egiten duenean zer esaten duen:

17. Yo entendía que **para estar mucho mejor respecto a mí mismo y respecto a la identidad vasca** que yo sentía tenía que hablar euskera, de todas, todas. (ELK-H, 229).

Bestetik, izan zituen aukera guztiak aprobetxatu zituen harreman-hizkuntza euskara ezartzeko edo aldatzeko, baita zailen gertatzen den familiarterekin ere (bere emazte orduan gaitasun mugatuarekin eta bere neba-arrebekin, hurrenez hurren).

Hiztun honek erakusten du Gasteiz moduko hiri ez oso euskaldunean ere posible dela benetako *muda* egitea. Baina familia ez ezik, beste esparru garrantzitsu bat ere badago berarentzat: lana. Komunikabide batean lan egiten du eta lankideekin harreman-hizkuntza euskara da. Familian eta lanean euskarak oso leku handia izanda, egunerokoan euskara asko erabiltzen du.

Zelan da posible Iñakik hain testuinguru oztopotzailean horren *muda*-prozesu arrakastatsua eta itxuraz “erraza” egin izana? Erakutsi duen jarrera proaktiboa eta horren oinarrian dauden euskararekiko atxikimendua, kontzientzia, euskarari ematen dion barneko balio identitarioa aipatu behar dira batetik eta bestetik familia osoaren babesa.

**Izarok ere bere
muda egiteko
unea eta eragilea
oso ondo
identifikatzen
ditu: 15
urterekin eman
zuen saltoa,
irakasleen
eraginez
kontzientzia
hartu zuelako.**

Laburbiltzeko, Iñakik *muda* egonkorra burutu du. Nahiz eta Gasteizen bizi eta Gasteizen euskaldunak oso sakabanatuta daudela azpimarratu, lortu du harreman-sare esanguratsu eta sendoak euskara-bidezkoak izatea: familian eta lanean euskara da nagusi. Iñakik eta bere familiak proaktibitate handia erakutsi dute euskararen aldeko erabakietan eta horrek ahalbidetu du Gasteiz moduko testuinguru oztopotzaile batean *muda* arrakastatsua egin ahal izatea.

- **Izaro: testuinguru hain mesedegarrian bizi izan gabe *muda* egin duen gaztea**

Izaro Errenteriako (%37,8 euskaldunak, tarteko testuingurua, beraz) 20 urteko gaztea da. Euskaldunak hirutik bat baino ez diren herrian bizi izanda ere, euskara asko erabiltzen du egunerokoan. Euskara bidezko sare intimo esanguratsuak ditu (lagunak eta bikotekidea) eta aisialdian ere asko erabiltzen du. Gainera, jarrera proaktibo handia erakutsi du bere erabakietan. Ikus dezagun bere ibilbidea zelan aurkezten duen berak:

18. Ba ni Oriretakua naiz eta euskera eskolan ikasi nun. Beti D erudian egon naiz ta bueno, eta hemen, unibertsitatetan, ba **al deten dana euskeraz iten det** (...). Eta bueno, lagunekin, ba, no sé, hamalau, hamabost urtekin ba kuadrila in genun ta hasi ginen euskera hitz egiten eta gaur egun arte. Hombre, lagun danakin ez det euskeraz iten porque batzukin ya erderaz itxeko ohitura dakat, baino bestela, iten du(gu). Gero, horixe, hemen, unian, ba (?) Euskal Kultur Mintegian sartu nintzan eta bueno, bertako batzuk, pues, uniko batzuk elkartu ginen eta euskera itxen de(g)u, euskal kulturari buruzko pues gauzak antolatuz ta holan. Ta gero, ba hori, etxen erderaz, mutilakin euskeraz ta, ta horixe. (Gazte-Do-F, 56)

Beste nerabe batzuei gertatzen zaien bezala, Izarok ere bere *muda* egiteko unea eta eragilea oso ondo identifikatzen ditu: 15 urterekin eman zuen saltoa, irakasleen eraginez kontzientzia hartu zuelako.

19. Gehiau igual ikusi nuen DBHn porkee jo DBHn hasi ginenean, batez ere hirugarren eta laugarren mailan, jende gutxi hitz iten zuten euskeraz eta (...) euskerako irakasleek ematen zizkiguten mitinak, "ke si es bagenun hitz iten galduko zala, gu ginala esperantza, eta..." Bai, holako gauzak. Azkenian hasten zinen pentsatzen, joe, aber, hizkuntza batek bizi eoteko hiztunak behar ditu, eta gu ez bagea, zer gertauko'a? Ordun ja, pues horren inguruan, nik behintzat **pentsatzen hasi nintzen** ta hortik aurrera nabaritzen dira gehiau, pues, nere lagunekin, ta **danakin euskeraz** hitz egiten nula. Pero bueno, ordura arte, gero batxilergoan ja hola segitu nun. (Gazte-Do-F, 141)

Izarok gaitasun ona eskuratu du eta eroso sentitzen da, bai Batuaz zein gipuzkeraz. Erabilerari garrantzi handia ematen dio "euskalduna" (euskal hiztuna) izateko gakoak zeintzuk diren azaltzerakoan:

20. Euskera erabiltzea, ba jakitea, baina baita ere **erabiltzea**, euskeraz erabiltzen dezunen ba zure hizkuntza bihurtzen da. (Gazte-Do-F, 486)

Testuinguru soziolinguistikoa hain aldekoa ez izanda ere, sareak eta jarrerera proaktiboa izanez gero, posible da euskara asko erabiltzea eta *muda* egonkorra egitea. Pentsatu nahi dugu Izaro moduko gazte gehiago badaudela testuinguru nahiko edo oso erdaldunetan (euskaldunak %60 baino gutxiago direnatan), nahiz eta gure laginean ez diren agertu.

Gazteekin jarraituz, *muda* burutzeko bidean dagoen eta prozesu arrakastatsua burutu dezakeen beste hiztun berri gazte baten kasua aurkeztu nahi dugu orain.

- **Idoia: aribidean dagoen eta babestu beharreko hiztun berria**

Idoia 27 urteko Getxoztarra (%27 euskaldunak) da. Bere familian euskararen transmisioa bere gurasoen belaunaldian eten egin zen eta berean, eskolako murgiltzeari esker, berreskuratu da, hurrengo aipuan erakusten duenez.

21. Ba nere kasuan, bai nere aitona-amonak aman aldetik eta bai aitaren aldetik euskaldunak ziren, edo dira, eta justo haien belaunaldian ba, ez dakit, **euskerak salto** bat eman zuen eta haiek erdaldunak. Ordun, lehengusu-lehengusinak eta denok euskeraz ikasi dogu eta uste dut izan dala **familiaren erabaki bat** ba hori, ba pixka bat **berreskuratzeko** galdu dana, ez? (Gazte-GE-C, 10)

Baina Getxoko hiztun berri gazte asko bezala, eta Jon ez bezala, Idoiak ez zuen garatu umetan lagun eta ikaskideekin euskaraz egiteko ohitura eta lagunartean asko kostatzen zaie euskaraz egitea. Egun batean euskaraz egiteko erabakia hartu zuen eta pentsatu zuen sare berrietan sartu behar zela, lagun berriak egiteko momentuaz baliatuta harreman-hizkuntza euskara ezartzeko. *Harreman-hizkuntza aldatzea zaila da* ideologia erabaki horren oinarrian egon daiteke. Lagun sare euskaldunen bila kontziente joaten hasi zen: lagun berriak egiten saiatzen da, euskaraz egiten diren jardueretara hurbilduz. Bere bizitzaren momentu batean herri administrazioan egin zuen lan eta hor aukera izan zuen lankideekin euskara erabiltzeko. Lanak euskara bidezko beste sare bat eman zion. Eta apurka-apurka, ahalegin handiak eginda, ari da sare berriak egiten eta gero eta euskara gehiago erabiltzen. Ondoko aipuan erakusten duenez, oso argi dauka zein diren gakoak euskara gehiago erabiltzeko: aukera izatea eta ahalegina egitea, eta are gehiago, ahalegina egitea aukerak sortu daitezten.

22. Nik uste dut dala, bueno, edozein hizkuntza minorizatuan izango da, ez? baina euskararen kontuan ahalegina dala, eta aukera dala, eta

Testuinguru soziolinguistikoa hain aldekoa ez izanda ere, sareak eta jarrerera proaktiboa izanez gero, posible da euskara asko erabiltzea eta muda egonkorra egitea.

**Hortik datorkio
jarrera
proaktiboa:
euskara moduko
hizkuntza gutxitu
batean euskaraz
egiteko aukera
gutxi egonik,
aukerak “bilatu”
behar dira eta
hori da bere
estrategia.**

egin behar dozuna **esfortzu handia** hortik ateratzeko eta **aukerak egiteko**, ez?, ze ez da bat ere erraza. Ordun, ba, badago eremu bat, oraindik lagunak ditut gazteleraz egiten doguna, baina beste batzuk, eta berriak batez ere, euskaraz egiten doguna, orduan, bueno, **poliki-poliki**. (Gazte-GE-C, 105)

Idoiak euskarari barneko balio handia ematen dio, euskara bere identitatearen zati garrantzitsua dela dio eta hizkuntza gutxitua izatearen kontzientzia argia dauka. Hortik datorkio jarrera proaktiboa: euskara moduko hizkuntza gutxitu batean euskaraz egiteko aukera gutxi egonik, aukerak “bilatu” behar dira eta hori da bere estrategia. Eta pozik dago, ari da lortzen nahiz eta onartu emozio-egoeretan gaztelania irteten zaiola oraindik:

23. Eta gero haserretzen garenean, edo pozik gaudenean, edo..., aspaldi niri ateratzen zitzaidan gazteleraz egitea, kabreatuta nagoenean gazteleraz hitz egiten dut oraindik, oso kabreatuta banau, edo ez dakit, edo beste esparru batzuetan, ez dakit, ligatzeko, edo... O sea, **akademikoa ez dan guztia, bizitza dan guztia**, ez? Eta orduan hor bai ikusten dituzula **mugak**, eta nik uste dut muga horiek gainditu egiten direla, denborarekin eta praktikarekin e bai, eta inguruaren arabera gainditu egiten direla. (Gazte-GE-C, 345)

Gaitasun eta jario oneko hiztuna da eta eroso sentitzen da bere gaitasunarekin, nahiz eta oraindik ere emozioak pil-pilean dauden egoeretan gaztelania nagusitzen den. Izan ere, Idoiak eskolan emozioekin lotutako hizkuntza irakatsi beharko litzatekeela uste du. Bestela, euskara normalizatuta ez dagoenez, hiztun batzuk sekula ez dute ikasiko. Ikus bere aipua:

24. [Entzun zuen hitzaldi baten] esaten zuten nola haur eskoletan eta ba hori, ba **akademikoki erakutsi dutela euskeraz** egiten eta, eta hori egoera normal baten ondo legoke, ez?, baina nola euskararen egoera anormala den, igual gure eskolak bihurtu behar ditugula anormalak bezala. Eta zentzu horretan da, ba hori, ba ez irakastea bakarrik akademikoa dana baizik eta **bizitzako esparrutan ematen dan euskara irakastea**, ba **lagunari nola pikatu**, ez dakit, **albokoari esan zenbat gusatzzen zaizun**... Holako gauzak ez digutenak erakutsi eta, osea, bizitza egiten dabenak. Eta ordun, horregatik esaten nuen euskararen egoera anormala da, ba **bihurtu dezagun eskola anormala**. (Gazte-GE-D, 481)

Laburbiltzeko, Idoiaren erronka bere *muda*-prozesuan urratsak ematen jarraitzea da, eta etorkizunean, agian, bere ingurukoek nahi badute, hizkuntza-ohiturak aldatu daitezke, baina hori ez dago bere esku bakarrik. Baldintzak hobeak balira, adibidez herri euskaldun batera bizitzen joango balitz, edo bikote euskaldun batekin hasiko balitz, behin betiko *muda* egonkorra egingo lukeela aurreikusten dugu, jarrera proaktibo handia duelako.

Euskararen sustapenari begira, Idoiak erakusten duen profilari lehen-tasuna eman behar zaio: bizi diren testuinguruan euskara erabiltzeko aukerak aurkitzen, ezagutzen dituzten lagun euskaldunekin harreman-hizkuntza aldatzeko estrategiak garatzen eta sare euskaldun berrietara sarbidea errazten laguntzea komeni da.

3.3 Muda egin dute baina neurri handi baten kanpoko presioarengatik

Orain arte aurkeztutako kasuetan garbi lotu da zeinen garrantzitsuak diren, *muda* egonkorra egon dadin, jarrera proaktiboa, kontzientzia eta barneko motibazioa. Hala ere, gure partaideen artean badago, baita, neurri baten, funtzio edo egoera batzuetan, euskara asko erabiltzen duenik, nahiz eta kontzientzia epela izan eta jarrera erreaktibo handia erakutsi. Kasu horretan kanpoko presioak eraginda eman dutela pausua ikusi dugu, edo testuinguru mesedegarrian bizi direlako eta testuinguru euskaldunari erantzuten diotelako, edo lana dela-eta behartuta, edo eraginda, sentitzen direlako. Zalantza dago partaide horiek behin betiko benetako *muda* egin duten eta beldur gara kanpoko presiorik gabe *alderantzizko muda* egingo ote luketen eta funtzio eta egoera horietan erdararako joera hartu berriro.

- **Asun: lanerako eskakizunak eraginda *muda* egin duen hiztuna**

Asun 42 urteko Bizkaiko Meatzaldean jaiotako emakumea da. “Lan-helburuek behartu” zuten euskara ikasten. Prozesu hori oso frustrazio handiarekin bizi izan zuen, inposaketa bezala, euskara gorrotatzeraino. Onartzen du euskarak bide eman diola nahi zuen lanpostua lortzeko, hizkuntza eskakizun elebiduna duen unibertsitate-irakasle izateko, eta horrek asebetetze pertsonala eta aurrerapen ekonomikoa ekarri diola. Ia ia euskara laneko eremuan baino erabiltzen ez badu ere, bere irakasgaiak emateaz gain lankideekin eta unibertsitatean ohikoak diren jardueretan euskara asko erabiltzen du. Gainera, bere semea jaio zenean berarekin euskara ere erabiltzea erabaki zuen, ez euskara bakarrik baina bai harreman-hizkuntzetako bat bezala, hain zuzen bere semeak erdalduna den familian eta testuinguruan zelanbait “modu naturalean” ikas zezan euskara. Batuaren gaitasun-maila ona dauka, horixe da bere xedetarako balio dion eta eroso sentitzeko identitatea ematen dion aldaera: “euskaldunberri” sentitzen da. Ez dauka euskalki bat ikasteko asmorik, horrek ekarriko luke “ez den pertsona bezala” ematea eta berea ez den identitatea hartzea. Meatzaldeko identitate sendoa dauka, eta euskara ikasteak ez dio ekarri euskal herritarrago sentitzea: “ez gehiago ez gutxiago, berdin; baina orain euskara daukat, hori baino ez”.

Baldintzak
hobeak balira,
adibidez herri
euskaldun batera
bizitzen joango
balitz, edo bikote
euskaldun
batekin hasiko
balitz, behin
betiko muda
egonkorra egingo
lukeela
aurreikusten
dugu, jarrera
proaktibo handia
duelako.

**Batzuetan ikusi
dugu “behartuta”
gertatzen den
mudak euskara
bidezko mundua
ezagutzea eta
euskaldunekin
harremanak
egitea ekarri
duela, eta
ondorioz
hizkuntzarekiko
jarrera
positiboagoa.**

25. Mi entorno es castellano, entonces no tengo que pensar. [...] Yo no tengo que elegir nada, hablamos castellano, clarísimamente. Y luego cuando voy a trabajar tengo que hablar euskera, clarísimamente. Y con mi hijo, los dos vemos cuándo es el momento. Igual el espacio más creativo, el que yo elijo o él elije, porque no es que yo quiera o él quiera, tenemos que querer a la vez, pues... / Cuando conozco una persona nueva me comunico, si ella habla en euskera, yo hablo en euskera. (ELK-A, 204 / 206)

Oso frustrantea izan den eta inposaketa-sentsazioak sortu dizkion sentipen negatiboak ekarri dituen prozesua bizi eta gero, egoerarekin adiskidetzeko estrategiak garatu ditu.

26. Ahora ya el euskera. estoy cómoda, lo uso, ¿no?, y estoy intentando hacer un cambio mental porque si no, voy a ser desgraciada. Claro, es que voy a dar todo [todas las asignaturas] en euskera, entonces, **más vale que lo viva en positivo**. Entonces, bueno, pues ahora ya escribo cosas en euskera también, como en mi diario, yo escribo diario, reflexiones... / En euskera, **como para acercarlo a mi vida** porque si no, es como raro, si me ha pasado en euskera, pues lo escribo en euskera. (ELK-A, 252 / 256)

Asunen kasuan ikusi dugunez, kanpoko presioak eraginda gertatu da *muda*. Egia da prozesuak hausnarketa eta adiskidetzea ekarri duela, bere bizitzan hainbeste pisu daukan euskara hain modu negatiboan ez bizitzea, baina litekeena da, behin presio hori desagertuta, Asunek euskara albo batera uztea. Ala ez? Lortzeko egin duen ahaleginagatik, edo euskarak gizartean daukan balioaz konstzientea delako, edo funtsean azkenean euskararekiko atxikimendua garatzen duelako? Beste kasu batzuetan ikusi dugu “behartuta” gertatzen den *mudak* euskara bidezko mundua ezagutzea eta euskaldunekin harremanak egitea ekarri duela, eta ondorioz hizkuntzarekiko jarrera positiboagoa, hain zuzen euskararekin emozionalki lotu direlako sare sozialei eta kulturara izan duten sarbideari esker.

Motibazio instrumentala dagoenean kanpoko presioa egon daitekeela erraz antzematen da, eta sarri ageri da euskara lanean eskatzen zaien pertsonen artean. Baina kanpoko presioa integratzailea ere izan daiteke, gizarteak edo komunitateak eraginda. Gure subjektuen artean badaude Tolosaldea edo Gernikaldea moduko testuinguru oso mesedegarrian bizitze hutsagatik euskararen erabiltzaile aktiboak direnak. Gure laginekoen kasuan hiztun horiek euskararekiko diskurtso, kontzientzia eta atxikimendu nahikoa epela erakutsi dute baina testuinguruak “eramaten ditu” euskara erabiltzera. Testuinguru horietan jarrera erreaktiboa nahikoa da euskara asko erabiltzeko.

- **Iker:** testuinguru euskaldunari erantzunez *muda* egin duen gaztea

Ikerrek 19 urte ditu eta Jonekin batera (3.1.ean ikusia) parte hartu zuen eztabaida-talde berean baina oso jarrera ezberdina erakutsi zuen hare-narekin konparatuta. Ikerren euskararekiko diskurtsoa ez da oso gara-tua: gurasoek murgiltze-eredura bidali izanagatik pozik dago, baina atxikimendu epela eta kontzientzia-maila baxua erakusten du. Alabaina, euskara neurri handi batean nomalizatuta dagoen inguruan bizi izateak, eta jarduera berriak (umeen begirale hastea) eta lagun berriak egiteak, ondorio bezala egunerokoan euskara asko erabiltzea ekarri dute. Hala ere, ez dugu antzeman zirkustantziala den *muda* hau egonkor bihurtzeko beharrezkoa den gogoeta-maila nahikorik; horretarako oraindik gertatu ez den kontzientzia hartzea ezinbestekoa da.

Bere prozesua azaltzerakoan jarrera erreaktiboa deitu duguna oso argi agertzen da.

27. Baino eskolan apuntatu ginan eta D ereduan, azkenean emoten genuen dena euskeraz, ordun eskolan hasi nintzen entzuten, ja oso txikitatik, hasi nintzen ba euskeraz, baina hor problema zan geo ikasleekin..., osea, andereñoakin ta bai beti euskeraz, ta beti euskeraz hitz egin behar zan, baino gero sortu zan ohitura bat edo, behintzat gure eskolan, zea erderaz hitz egiteko ikasleen arten. **Ordun hainbeste ba ez nun hitz egiten, bakarrik eskolan**, ja eskolatik kanpo erlazionatzen nun, erderarekin, Ordun, ez nun hainbeste euskera hitz egiten. / Gero ja pixkat urteak pasata ta hola **zeozer gehiau** hasi naiz euskeraz hitz egiten, ba sartuta nago **monitore** bezela eta monitore taldeekin eta umeekin euskeraz hitz egite deu. Geo gure koadrilan, besteek, ni ez, **baina besteek dira familiakin euskeraz** eta beti, ordun gehienetan euskeraz hitz egite deu, batzutan erderaz, baino..., klaro, lehenau esaten dizunagatik, zeagatik, ohituragatik hasi ginan erderaz ez dakit zer gure artean, baina bueno, oain **gure talden sartu da gehiau euskera**, eta orduan, eta ordun ba euskeraz ba gehiau erabiltzen deu, ba azkenean, ba hori, gauza, kaletikan oin gehiau erabiltzen detela euskera, eta batez ere, batez ere gure moni-tore talden, ze azken hoi beti euskeraz da, ze..., ta umeekin, ta dena, baina beti hoi, esaten dizut, etxian beti erderaz, ta anaiakin, nahiz ta nie anaia jakin euskeraz, beti anaiakin erderaz, azkenean etxean ohitura hoi sortu zaigu, eta ja aldatzeko zaila. (TO-C, 64 / 65)

Eta bere *muda*-unea:

28. Hor hartu nun nik ohitura, osea, sartu nintzenean, ja sartu nintzen oain dela hiru urte edo hola, hartu nun ohitura euskeraz gehiau hitz egiteko. Osea, lehenau banekin euskeraz ze txikitatik ikasi nun zea eskolan, baino ez neukan ohitura hori hitz egiteko beste, lagunekin eta. Eta igual **sartu nintzenean monitoreekin**, nola beti erabiltzen genuen euskera, ez dakit zer, ba igual ohitura gehiau hartu nun ja monitore tal-

Ikerren diskurtsoan ez dugu antzematen euskararen erabilerarekiko kontzientzia argirik; horrekin ez dugu esan nahi, inolaz ere, euskararen kontrako jarrerarik daukanik, baina argi dago bere kasuan testuinguruak eta esperientzia berriek bermatzen dutela erabilera ugaria. Zer egingo luke Ikerrek euskara gutxi hitz egiten den testuingurura bizitzen joango balitz?

**Euskara
erabiltzeko
aukera gutxiren
ondorioz,
batzuetan pena
eta frustrazio
sentimenduak
sortzen dira, eta
zenbaitetan
errudun-
sentimenduak ere
bai, “gehiago egin
nezakeen”
motatakoak.**

detik atera ta besteekin hitz egiteko euskeraz, ba lagunekin edo edozei-
nekin, euskeraz hitz egiteko ohitura gehiau hartu nun eta oain, ba nik
uste de euskera lehen baino askoz gehiau erabiltzen detela. (TO-C, 71)

Ikerren diskurtsoan ez dugu antzematen euskararen erabilerarekiko kontzientzia argirik; horrekin ez dugu esan nahi, inolaz ere, euskararen kontrako jarrerarik daukanik, baina argi dago bere kasuan testuinguruak eta esperientzia berriek bermatzen dutela erabilera ugaria. Zer egingo luke Ikerrek euskara gutxi hitz egiten den testuingurura bizitzen joango balitz? Ez dago jakiterik, baina zalantzan gaude erakusten duen jarrera erreaktiboak ez ote lukeen egingo euskara ez erabiltzearen alde.

3.4 Ez dute *muda* egin baina nahi lukete

Gure lagineko beste partaide batzuek euskara heldutan ikasi dute, barneko motibazioagatik eta testuinguru oso erdaldunetan. Aurreko profilekoei gertatu ez bezala, ez dute lortu *muda*-prozesuan pausu argiren bat ematea ere, jarrera proaktiboa erakutsi arren.

Oso aukera gutxi dute euskara erabiltzeko. Gasteiz edo Sestao moduko hirietan bizi dira eta ez daukate sare euskaldunik: familian umeek badakite euskaraz baina heldu gehien-gehienek ez, lanak ez die ematen euskara erabiltzeko aukera handirik eta lagunek edo ez dakite euskaraz edo “haiek bezalako” hiztun berriak dira eta lagun-taldean gaztelaniaz egiten dute. Gure partaideek esplizitu esan ez badute ere, *euskaldun zahar*ekin ez dute harreman esturik eta, seguruenik, euren inguruan dauden hiztun berri aktibo askorekin ere ez.

Baina profil honetan dauden gure lagineko partaideek beste ezaugarri bat konpartitzen dute: denek ematen diote euskarari barneko balioa, eta batzuetan, ez beti, euskal identitatearekin lotzen dute.

Gutxiengoko euskararen erabilera bermatzen saiatu direla erakusten dute erabili dituzten estrategia batzuek: seme-alabekin euskaraz ere egiten saiatu, euskal kultura talderen batera hurbildu, administrazioan lehen hitza euskaraz egiten, seme-alaben andereñoarekin euskaraz egin, euskarazko produktu kulturalak kontsumitu, ezagutzen duten euskaldun bakanen batekin euskaraz egin eta abar. Baina momentu horiek oso puntualak dira, ez dute lortu sare esanguratsu baten ere euskarak lehentasuna izatea, eta, ondorioz, egunerokoan oso gutxi erabiltzen dute.

Argi daukate zeintzuk diren oztopoak. Alde batetik, testuingurua eta gaztelaniaren presioa: oso euskaldun gutxi daude euren inguruan eta beste euskaldun batekin egotekotan gehienetan erdaldunak egoten dira

eta horrek gaztelaniara bultzatzen ditu; gainera, erosotasunarekin lotzen dute gaztelaniaren erabilera. Beste alde batetik, haien euskara-gaitasunari ere leporatzen diote oztopoa izatea. Ikus dezagun hurrengo partaideak zelan azaltzen dituen berak dituen oztopo eta zailtasunak:

29. Hemen, Sestaon, nik uste dut ez dagoela giro euskalduna. **Oso zaila da hitz egitea.** Alde batetik, bueno, ba alfertasunagatik, guztion **alfertasunagatik.** Hemen, Sestaon, badago jende asko euskara hitz egiten duena, baina ez dute, ez dugu erabiltzen. / Ni saiatzen naz ba andereñoekin bati euskaraz hitz egiten. Bueno, haiek badakite ba nik euskara dakidala, baina bueno, **niretzat, hori, ahalegin handia da,** zeren, bueno, **ez dut erreztasunik,** eta **beldur** naz akatsaren bat sartzeaz, eta hori. / Gero, ba, **koadrilan,** ba, (...) lagun batzuek badakite euskara, baina gero beste batzuek ez dakite. Ordun, **azkenean, ba erderaz.** / Eta gero askotan gertatu zait, bai lanean, bai kalean, **hasten zarela euskaraz** hitz egiten, **baina amaitzen erdaraz.** / **Erosotasunagatik,** badago beti zerbait nahiko zaila egiten zaigula, hori, ba euskeraz esatea, eta, bueno, azkenean hasten zara euskararekin eta amaitzen zara erdararekin. / nire inguruan oso jende gutxi dago euskaldun giroan bizi dena. Ba, adibidez nire koinatuak badaki euskara, ba berarengatik etorri naz hona, eta ni haiekin ba saiatzen naz euskaraz hitz egiten, baina azkenean **oso zaila da,** badaude hortik, ba nire ahizta, nire senarra, nire ama, edo, ba... (SE-C, 82-84/86/88).

Euskara erabiltzeko aukera gutxiren ondorioz, batzuetan pena eta frustrazio sentimenduak sortzen dira, eta zenbaitetan errudun-sentimenduak ere bai, “gehiago egin nezakeen” motatakoak.

30. Euskal giroan ez nagoenez, ez dakit, zailtasun gehiago daukat nere barruko sentimendu euskaldun hori ba azaltzeko. Adibidez, ez dut, bueno, ez dut ia-ia ezer euskeraz irakurtzen, irratia bai, entzuten dut, egunkarietako, ba artikulua bai irakurtzen ditut, erosten dut Berria eta irakurtzen dut, baina orokorrean nere **bizitza erdalduna da, zoriturrez.** Nahiz eta arlo batzuetan euskara eta euskal kultura bultzatu, baina orokorrean, batez ere giro honetan, ezkerraldeko alde honetan, ez dakit..., horrek bultzatzen zaitu ba erdara egitera. Eta hori da nere **kezka, nere burua txarto jotzen** dudan gauzaren bat. (SE-A, 25)

Gainera, erabilera urriaren ondorioz partaide hauek duten gaitasuna eta jariora ez da nahi luketena eta batzuk azken urteetan galdu dutela uste dute. Partaide horiek erabiltzen duten diskurtsoa kontuan hartuta, ez du ematen oso hiztun legitimo sentitzen direla, baten batek bere burua “trebetasun gabeko euskaldun berri” definitzeraino.

Profil honetan bai helduak bai gazteak daude eta baldintza hobekoetan egonda *muda* egingo luketela uste dugu, kontzientzia eta jarrera proaktiboa dutelako. Hizkuntza politikari begira, profil honek arreta merezi du. Hel-

**Erabilera
urriaren
ondorioz
partaide hauek
duten gaitasuna
eta jariora ez da
nahi luketena eta
batzuk azken
urteetan galdu
dutela uste dute.**

**Gazteen kasuan,
esku hartze
zuzena sustatu
beharko
litzateke,
oraindik bizitza
bideratuta ez
duten gazte
horiek baldintza
mesedegileagoak
izan ditzaten,
hiztun aktiboen
komunitatera
ekartzeko.**

duen kasuan bizitza-zirkustantziak aldatzea oso zaila izanda ere, sentitzen duten frustrazioa gutxitu dadin eta esperientzia positiboagoa bizi dezaten ahaleginak egin beharko lirateke. Eta gazteen kasuan, esku hartze zuzena sustatu beharko litzateke, oraindik bizitza bideratuta ez duten gazte horiek baldintza mesedegileagoak izan ditzaten, hiztun aktiboen komunitatera ekartzeko. Ikus dezagun orain profil honetako partaide biren ibilbidea.

• **Ana: muda egin nahiko lukeen heldua**

Ana Gasteiztarra da (euskaldunak %22,5) eta 35 urte ditu. Bere familian euskarak ez du izan presentziarik baina hamasei urte zituela garai hartan zegoen giro sozial eta politikoak ikasteko gogoia piztu zion eta euskaltegi baten hasi zen. Bere ikaste prozesua (euskaltegiko esperientzia, alde ludikoarekin erabat lotua egon zena) oso positibo gogoratzen du: batetik, erraz ikasi zuen eta, bestetik, euskal mundura sartzeko aukera eman zion eta hori, hurrengo aipuak erakusten duenez, oso ondo baloratzen du berak:

31. Hizkuntzari begira **gero eta gustorago** nengoen, eta ba ikusi nuen beste, nire, ez dakit, nire lagunak, nire koadrilakoak, nire familia erdaldunak dira eta modu horretan beste pertsonak ezagutzen nituen, edo ezagutu ahal nituen garai horretan (GA-C, 5)

Hirugarren hizkuntza eskakizuna lortuta, euskaltegia utzi zuen eta horrekin egonkorra ez zen sare hori (euskaltegi inguruan egindako lagun euskaldunek osatutakoa) desagertu zen: euskara bere bizitzatik ia-ia desagertu zen, oso aukera gutxi aurkitzen zituen euskara erabiltzeko, ez familian ez betiko lagunaren artean ez lanean euskara ez zelako erabiltzen. Eta berriro ikaste formalari ekin arte ez zuen lortu gutxiengo erabilera bermatzea:

32. **Gero igual abandonatu, utxi nuen** ez, baina gero eta gutxiago erabili dut, baina orain dela sei urte (...) eskaini zidaten laugarren hizkuntza-eskakizuna ikastea, eta egon nintzen bi urtez ikasten, eta atera nuen. Eta bueno, nik uste dut hori izan da nire bigarren eskaintza, edo **nire bigarren aukera** euskarari begira. (GA-C, 5)

Izan ere, Ana aukerak sortzeko estrategia asko erabiltzen saiatu da: euskarazko kultura-ekitaldietara joan, lanean telefonoa euskaraz erantzun, iloba txikiarekin euskaraz egin, Berbalagun programan parte hartzen saiatzen da urte batean bai eta bestean ere bai. Baina hala ere, hori dena ez da nahikoa eta gaur oso gutxi erabiltzen du. Erabili ez izanak frustrazioa eta errudun-sentimendua sortarazten dio eta konturatzen da hizkuntza-gaitasuna galtzen ari dela.

33. Eta oraingo egoera da, edo, ba, **nire giroa erdalduna da**. Lanari begira ni saiatzen naiz baina jendea(k) paso egiten du. Hemen nire lankideek, **zaila da, zaila da**, egia esanda, XXX erderaz erabiltzen dugu, orduan, txostenak, aktak, bilerak, dena erderaz egiten dugu, orduan **euskarara pasatzea da, da plus eskatzea, eta jendea ez dago prest**. Orduan, bueno... Ez dakit, **damutzen naiz, gaizki sentitzen naiz**, (...) nire buruarekin ez nago oso gustora, **uste dut gehiago egin dezakedala euskarari begira, baina ez daukat aukera handirik**. /Eta lankideek daude jo ta ke hor, euskaltegietan hirugarren hizkuntza prestatzen, eta gure artean erderaz hitz egiten dugu. Hori da nire, ez dakit nola esaten den euskaraz baina, **caballo de batalla, dakigunok ez dugula bultzatzen**. (GA-C, 5/8)

Holako partaideentzat benetako *muda* egitea, dauden egoeran daudela, ezinezkoa izan da. Testuinguru soziolinguistikoa lagun ez izanik gaztelaniaren presioa ikaragarria da. Gainera, bizitzako zirkustantziek ez diete utzi euskara bidezko sare esanguratsu eta trinkoetako parte izaten: ez dute bikotekide euskalduna, euren familian euskara oso gutxik dakite, kasu gehienetan umeek bakarrik, eta euren lagunena eta lankideen artean ere eredia eta sustatzaile izan daitekeen euskaldun gutxi edo bat ere ez dago. Pertsona horiek beste zirkustantzia mesedegarriago batzuetan bizi izanda (herri euskaldun baten bizi, familia euskalduna izanda, edo euskara lan-hizkuntza den enpresa baten egonda) seguruena *muda* egingo lukete euskararekiko kontzientzia, atxikimendua eta jarrera proaktiboa dutelako.

• **Urko: muda egin nahiko lukeen gaztea**

Urkok 22 urte ditu eta Lehen Hezkuntzako Gradua ari da ikasten. Ezkerraldean bizi da eta unibertsitate aurreko ikasketa guzitik B erduan egin zituen. Iritzi eskasa du bere euskaraz. Orain, unibertsitatean, baditu euskara etxean ikasi eta oso herri euskaldunetan bizi diren ikaskideak; haiekin konparatzen da eta aitortzen du batzuetan ez diela ulertzen. Baina ez horiekin bakarrik, euskara etxetik kanpo ikasi baina testuinguru euskaldunetan bizi diren ikaskideekin ere konparatzen da eta argi dauka bere eta besteen euskara oso “ezberdina” dela, haiek euskara kalean, lagunekin, erabiltzen baitute, eta berak ez.

34. **Nire euskara** adibidez, berarekin konparatuz [Busturiakoa den beste partaide hiztun berri batenarekin], ba **oso ezberdina** da. **Nik herrian ez dut inolako lagunekin euskeraz** harremanak izan, ba bakarrik, ba, ikastetxean B eredia ikasi dut, eta gero ba euskaltegira joan nintzen eta hor bi maila egin nuen eta kitto. Adibidez ni kalean eta gurasoekin, inoiz ez dut euskera erabili. Oso ezberdina da berarekin konparatuz. / Klaro, eta igual niretzat, nik esaten dut “ba, beraiek egon dira betidanik ba euskeraz hitz egiten, ba igual lagunekin, hau [guraso erdal-

Benetako muda egitea, dauden egoeran daudela, ezinezkoa izan da. Testuinguru soziolinguistikoa lagun ez izanik gaztelaniaren presioa ikaragarria da. Gainera, bizitzako zirkustantziek ez diete utzi euskara bidezko sare esanguratsu eta trinkoetako parte izaten.

**Bere herriko
eskolako lagun
guztiekin dakite
euskaraz, baina
inoiz ez dute egin
haien artean;
bere herrian
euskaraz egitea
oso arraroa
litzateke eta
harreman-
hizkuntza
aldatzea ez dute
planteatu ere
egiten.**

dunak dituen eta Busturiakoa den bere ikaskidea] ere bai lagunekin”, eta ba niretzat igual beraiek izango ziren euskaldun zaharrak eta ni euskaldun berria, osea, nik ez dut inoiz ia-ia euskeraz hitz egiten, bakarrik unibertsitatean. (Gazte-BI, 5/11)

Lagunekin euskaraz beti aritu diren bere lagun hiztun berri horiek “euskaldun zahar” kontsideratzeraino heltzen da, eurek berak falta dituen gako garrantzitsuak dituztelako: leku bateko euskara, erraztasuna eta lagunaren arteko erabilera. “Lekuren bateko” euskaraz berba egin gura luke Urkok, berdin dio nongoaz, kontua da “hain batuo” ez ematea, batez ere lagunarteko elkarrizketetan; eta egunerokoan euskara lagunekin erabiltzea; eta hori egiten duenean ondo, eroso sentitzea. Bere hitzetan:

35. Leku bateko euskeraz egitea, lagunekin egunero euskeraz egitea, ba lotsarik gabe euskeraz egitea (Gazte-BI-E, 317)

Badaki asko falta duela. Bere herriko eskolako lagun guztiekin dakite euskaraz, baina inoiz ez dute egin haien artean; bere herrian euskaraz egitea oso arraroa litzateke eta harreman-hizkuntza aldatzea ez dute planteatu ere egiten. Baina unibertsitate-uneaz baliatuta lagun berri batzuekin euskaraz egiten saiatzen da eta, hutsen bat egiten duenean modu onean barre egin arren, asko laguntzen diotela esaten du. Urkorentzat une hau, unibertsitate-garaia, oso erabakiorra izan daiteke *muda*-prozesuan aurrerapausu bat emateko, erabilera handitzeko eta horren ondorioz gaitasuna ere hobetzeko. Beste gazte batzuek ez bezala, Urkok erakutsi du euskararekiko atxikimendua eta kontzientzia eta unibertsitatean dauzkan aukerez baliatu daiteke. Eta, gainera, etorkizunean lana ere alde izango du, lehen hezkuntzako irakaslea izango baita. Bere bizitzaren zirkulantziak lagun, *muda*-prozesu arrakastatsua burutuko lukeela uste dugu. Horretarako, kanpoko baldintza hobek behar ditu, barneko motibazioa badauka-eta.

3.5 *Muda* egin ez dutenak: testuinguru oztopotzaileetan bizi diren gazte asko

Koadroa osatzeko, partaide gazteen artean oso esanguratsua izan den profil baten gainean arreta berezia jartzeak merezi du; alegia, 35 urte baino gutxiago duten eta testuinguru oztopotzailean bizi diren gazteak, eskolan txikitan euskaldundu arren, beraien egunerokoan euskararik erabiltzen ez dutenak. Gazte hauek *muda* egiteko dituzten aukeren eta zailtasunen gainean hausnartuko dugu.

Aurreko ataletan ikusi dugun moduan, badira gazte zein helduak honako bi baldintzetako bat edo biak betetzerakoan *muda* arrakastatsua burutu

dituztenak: jarrera proaktiboa izatea edota testuinguru oso euskaldunean bizitzea. Halaber, testuingurua horren mesedegarria ez den tokietan muda egiteko zailtasunak handiagoak dira eta euskaraz bizitzea, osotasunean, behinik behin, ia ezinezko bilakatzen da. Dena dela, izan da partaideen artean testuinguru oztopotzailean bizita ere, euskara bizitzako esparru edo egoera batzuetan egonkortu eta euskal hiztun aktibo bilakatzea lortu duenik. Hala ere, testuinguru oztopotzaileetako gazteen artean gehiengoak ez dute euskara beraien egunerokoan barneratu. Profil honen baitan Bilbo Handiko, Gasteizeko zein Getxoko gazteak ditugu hizpide, baina baita erdibideko testuinguru soziolinguistikoetako gazteak ere; esaterako, Donostia, Lasarte-Oria zein Gadakaokoak. Zenbaitek penaz bizi dute egoera, baina beste askok euskararekiko jarrera epela agertzen dute. Hurrengo lerroetan, profil honen ezaugarriak aztertuko ditugu.

Bigarren atalean identifikatu ditugun zenbait muda momentu ez dira errelebanteak profil honetako gazte askorentzat, hain zuzen, beraien adina dela eta (adibidez, ezkondu zein seme-alabak izatea). Ostera, euskarazko hezkuntzaren orokortzeak eta unibertsitateko ikasketen euskarazko eskaintzak, aurreko belaunaldiek izan ez zuten edota askoz neurri txikiagoan izan zuten muda aukerak eskaintzen dizkie gazte hauei. Eskola eta unibertsitatea izango dira, hain zuzen, muda aukera moduan aztertuko ditugun esparruak.

Eskola euskara modu aktiboan erabiltzen hasteko lehen momentu gisa identifikatu dute; izan ere, gehienek ikasketak euskaraz burutu dituzte. Egitez, gure ikerketan egindako galdetegian %53,4 izan dira eskola euskara erabiltzen hasteko espazio moduan identifikatu dutenak. Dena dela, euskararen erabilera akademiko hori ezin daiteke gazte guztientzako benetako muda moduan hartu. Izan ere, muda moduan jotzeko, eskola barruko lagunen arteko elkarrekintzak ere euskaraz izan beharko lirarteke, erabat edo partzialki, bai eskolan eta bai eskolatik kanpo. Gure ikerketak erakutsi du hori ez dela horrela; alegia, gazteak lagunartean beti edo gehienetan gaztelaniaz harremantzen direla (gure azterketa kuantitatiboko 18 eta 26 urte bitarteko gazteen %74,3k baieztatu du hori; eta pentsatzekoa da eremu oztopotzaileko gazteen artean ehunekoa are handiagoa izango dela).

Ikus dezagun gazteek ideia horiek zelan islatzen dituzten:

36. Bai, erdalduna da baña guztiok ikasi dogu euskeraz beti, beti, beti, beti. Eta halanda be, juntatzen ginenean...[...] Eta ez dakit moda bat den, edo moda bat zen, ez dakit, hamar urte genitunean, eta hamasei urte genitunean baita, baña ohitura, nire ohitura beti izan da gazteleraz

Testuinguru oztopotzaileetako gazteen artean gehiengoak ez dute euskara beraien egunerokoan barneratu.

**Ohitura
linguistikoak
umetan ezartzen
dira eskolan.
Horren zergatiak
bilatzerakoan
gaztelaniak
gizartean
eragiten duen
presioa aipatu
daiteke; izan ere,
gazteek gizartean
nagusi den
eredua birsortzen
dute eskolan.**

**Euskara
gaitasuna
eskolan soilik
bereganatzen
badute, gerta
daiteke ikasleek
euskaraz
komunikatzeko
zailtasun
handiagoak
izatea, batez ere
umetan eta
hortaz, lehenengo
unetik bertatik
gaztelaniaz hitz
egiteko ohitura
ezartzea.**

hitz egitea. Ordun, nik klasean euskaraz egiten nun, azterketak, klaseak, dana, dana, dana, [...] Eta bueno, gero, ikastolatik irten eta gaur egun ere beti hitz egin dugu gazteleraz. Eta ez da euskararekiko, ez dakit, zailtasuna daukagulako, [...]baña ez daukagu ohiturarik, ez daukagu. Osea, geure arteko hizkuntza kulturala eta harremanetarakoa gaztelera da. / Unibertsitatean egin nituen lagunekaz euskaraz egiten dut, ba Markinako bat, Azpeitiko bat, Azkoitiko bat, Zarautzeko bat, eta normaltasunez hartzen duzu. Baña, ez dakit, bost urte, sei urte dituzunean, horrelako, ez dakit, horrelako jarrerak edo jokabideak ez dituzu barneratzen eta ez dakizu benetan zelako papera jokatu duen hizkuntzak zure bizitzan. Eta hartzen duzu, ez dakit, **horrelako rol bat**, eta gazteleraz hasten zara erlazioa izaten eta gero hori aldatzea.. (BI-A, 23 / 32)

Ohitura linguistikoa apurtzea zaila dirudi goiko partaidearentzat. Gazteak eurak ere ohartzen dira horretaz:

37. Eske ni adibidez, nere kuadrila txikitatik daukat, ez?, eta ohitura dakagu erderaz hitz egitea, eta nik kuadrilarekin jarraitzen det, eta ordun ba, **ohituragatik jarraitzen deu erderaz hitz egiten**, eta **oain hogeita bat urtekin derrepente esatea «benga, denak euskeraz hitz eitea», ba arraro** izango zen, ez? Eta ordun ba, ez det planteatu baino, ez dakit. (Gazte-DO-B, 245)

Hein handi batean, ohitura linguistikoak umetan ezartzen dira eskolan. Horren zergatiak bilatzerakoan gaztelaniak gizartean eragiten duen presioa aipatu daiteke; izan ere, gazteek gizartean nagusi den eredua birsortzen dute eskolan. Aldi berean, euskara gaitasuna eskolan soilik bereganatzen badute, gerta daiteke ikasleek euskaraz komunikatzeko zailtasun handiagoak izatea, batez ere umetan eta hortaz, lehenengo unetik bertatik gaztelaniaz hitz egiteko ohitura ezartzea. Behin Lehen Hezkuntza amaituta, institutuan hastea jende berria ezagutzeko eta harreman berriak egiteko aukera ona izan daiteke; baina gazte askok klase-kide eta lagunak mantendu egiten dituzte institutuan. Gainera, pentsatu daiteke, lagun zehatzekin ezarritako ohiturez harago, garai horretarako ezarria dagoela zera da: gazteen arteko harreman hizkuntza gaztelania dela.

Azterketa kuantitatiboak erakutsi zuen gaztelaniaz hitz egiteko ohitura dela euskara erabiltzeko oztopo nagusia (%92,,5ek baieztatu zuen hori galdetegian); eta are modu nabarmenagoan gazteentzako (%97,2k adierazi zuten ohitura oztopo moduan).

Ohitura linguistikoari **Euskara-Eskola elkarketa** gehitu behar zaio, tesuinguru oztopotzaileetan oso orokortua dagoena. Elkarketa hori euskararentzako oso kaltegarria da: ondorio samurrena da euskara ez dela “guay-a” moduan identifikatzen; baina kasu batzuetan euskara inposi-

zioarekin, frustrazio esperientziekin, edota antzeko ideiak harremantzea ere badakar, hizkuntza irakasteko moduarekin zuzenki baldintzatuta.

Behatu ditzagun unibertsitatean ikasgai batzuk euskaraz ikastea erabaki duen ikerketako partaide baten lagunen erreakzioak:

38. Nere lagunak, adibidez, ni bezala, txikitatik euskeraz hitz egin dute ikastolan baino gero kanpoan, ba gurasoekin ta hoi gaztelaz, eta esan nienean irakasgai batzuk euskeraz hartuko nitula eta gehienak esan zuten “bai?, euskeraz?, osea, hainbeste urte ta gero hitz egiten, ez behartuta, baino, joe, ba kostata eta holan, euskaraz hartuko dezu?” (Gazte-DO-C, 144)

Laburbilduz, eskola biztanleria gaztea euskalduntzeko eginkizuna betetzen ari da; baina testuinguru oztopotzaileetan eskola ez da nahikoa gazteek euskara harreman hizkuntza moduan erabili dezaten. Argi dago, eskolaz gaindi, bestelako estrategia eta ekimenak ere landu behar direla.

Gazteek muda burutzeko beste momentu garrantzitsu bat **unibertsitatea** da. Katalunian, esaterako, unibertsitatea da muda egiteko une arrakastatsuenetarikoa (Pujolar eta beste (2017) zenbaki honetan bertan; Pujolar eta beste (2010), Puigdevall eta beste (agertzeko), González eta beste 2009). Unibertsitateak aukera sortzen du, batetik, institutua amaitu eta ostean euskara mantentzeko; eta bestetik, harreman berriak egiteko. Testuinguru oztopotzaileari dagokionean, unibertsitateak bestelako euskaldun profilak erakartzen ditu, besteak beste, testuinguru euskaldunetatik etorri eta euskara egunerokoan darabiltenak.

39. Irten nintzanean unibertsitatera, eta nahiz eta gazteleraz egin karrera, ba hor topatu nauzen beste pertsona euskaldunak bere bai, eta horrekaz euskaraz hasi nintzen berbetan eta orain arte. Horiekin arraroa izango litzateke gaur egun adibidez gaztelaniaz egitea. (BI-D, 18)

Hurrengo aipuak datu interesgarria eskaintzen digu erlazio berrietan harreman hizkuntza aukeratzeko orduan sortzen diren dinamiken gainean:

40. -Orduan ni hara [unibertsitatera] heldu nintzan, nire klasean zeuden euskaldunak, beno, euskaldunak denak, esan nahi dut, baña euskaldun barriak eta euskaldun zaharrak. Euskaldun zaharrek egiten zuten klasean eta klase kanpoan euskeraz, eta nik euskaldun zaharrek klase barruan eta klase kanpoan euskeraz. Baña euskaldun barriak ginenok klase barruan egiten genuen euskaraz eta kafetegira joaten ginenean, eta ostegunetan, ez dakit, poteora joaten ginenean alde zaharrera ostiralean klaserik ez zegoelako, erderaraz. (BI-A, 151)

-Eta zu bezala, denak? Zure egoeran, euskaldun berrien egoeran, denak?

-Denak, bai, bai, bai. Eta gaur egun aurkitzen gara eta batzuetan, nik

Testuinguru oztopotzaileetan eskola ez da nahikoa gazteek euskara harreman hizkuntza moduan erabili dezaten. Argi dago, eskolaz gaindi, bestelako estrategia eta ekimenak ere landu behar direla.

**Unibertsitateak
aukera sortzen
du, batetik,
institutua amaitu
eta ostean
euskara
mantentzeko; eta
bestetik,
harreman
berriak egiteko.
Testuinguru
oztopotzaileari
dagokionean,
unibertsitateak
bestelako
euskaldun
profilak
erakartzen ditu,
besteak beste,
testuinguru
euskaldunetatik
etorri eta
euskara
egunerokoan
darabiltenak.**

euskaldun zaharrak direnekin, adibidez, Markinako lagun bat daukat, eta berarekin egoten naizenean beti egiten dut euskeraz... (BI-A , 153)

Beraz, eskolan ezarritako dinamika unibertsitatean ere mantentzen dela ikusi daiteke: “nirelakoak” direnekin, alegia, etxean euskara ikasi ez dutenekin eta herri euskaldunetatik ez datozenekin, harremana gaztelaniaz izango da, tartean faktore berezirik ez badago (klasean erabiltzea, “euskaldun zaharrak” tartean egotea, etab.)

Unibertsitatea euskara mantentzeko estrategia moduan presente egin da partaide batzuen artean:

41. Ni berez ere bai, o sea, hitz egiterako garaian eta ikasterakoan eta guzti oi erosoago sentitzen naiz erderaz iten baino nere buruari ba, ez dakit, obligatu bezala in nion ez ahazteko eta, ez dakit, ez dalako gauza bat ahazteko modukoa, nire ustez. / Saiatzen naiz ba hoi, esan detena, ez ahaztea eta hor eotea. Ez naiz gai dana euskeraz eiteko eta ez naiz kapaza ikusten denbora guztian euskeraz mintzatzeko ta hola, baino, ez dakit, ez det ahaztu nahi. (Gazte-DO-C, 78 / 234)

42. Nik karrera ikasi dut Sarrikon euskeraz, eta euskeraz ikasteko arrazoietako bat izan zen nik euskeraz mintzatzan jarraitu nahi nuela eta banekien karrera euskeraz egiten ez banun, galduko nuela dena. Hori izan zan, nik uste dut, arrazoi nagusiena. Eta gero zortea izan nuen nire karrera guztiz euskeraz zegoela eta euskeraz edo gaztelera ikas- teko, ez dakit, nibela edo, bardina zela. (BI-A, 150)

Ikasketak edo ikasgaiaren bat euskeraz egiteak erabakia hartzea eskatzen du, eta beraz, aukera egin duten gazteen artean nolabaiteko jarrera proakti- boa eta hizkuntzarekiko zeozelango kontzientzia nabarmendu daiteke (izan motibazio instrumentalagatik, identitarioagatik zein integratzaileagatik). Baina badira beste gazte asko aukera aprobeztatzen ez dutenak. Hurrengo aipuan ageri den gaztearen ikasgaiak gaztelaniaz aukeratzeko arrazoia eus- kara gaitasuna da: euskeraz jarduteko arazorik ez duen arren, gaztelaniaz ziurrago sentitzen da eta errazagoa eta erosoago suertatzen zaio:

43. Idazterako garaian hobeto sentitzen naiz gaztelaniaz hitz egiten, o sea, iten dut eta idazten ere bai. / Ez daukat arazorik baina, ez dakit, hobeto sentitzen naiz erderaz, errezagot egiten zait. / Eta ikastolan ta dena azterketa guztiak ta dena euskeraz iten nitun, baina ez dakit, uni- bertsitatean bi aukera nitun eta esan nun, gaztelaniaz. / Ni ere notaga- tik, ez?, o sea, notak garrantzitsuak dira unibertsidadean eta uste nuen erderaz aukeratzen banituen asignaturak nota hobeagoak izango nitula euskeraz baino, ta ez dakit, nik lehenengo urtean asignatura bat eus- keraz hartu nun eta lehenengo klasea jun nintzen eta esan nun, “eus- kerako nibela oso, oso ona da eta ni igual hemen ez det, o sea, agian ez det pasatzen asignatura” eta orduan segituan aldatu nintzen eta gaz-

telaniaz, igual komodidadeagatik, igual, baino notetan ere pentsatu nun ta... (Gazte-DO-B, 77/82/84/145)

Profil honetako hiztunen artean mudarik gertatu ez den arren, unibertsitateak aukerak eskaini ditzakeela uste dugu. Batetik, euskararekin kontaktua luzatu eta mantentzeko (lerro berean dago euskaltegian izena ematea). Bestetik, harremanak euskaraz ezartzeko, nahiz eta bakanak eta puntualak izan. Gazte batzuek aukera horiek aprobetxatzen dituztela ikusi dugu; eta beste batzuek, berriz, ez dituztela aprobetxatzen. Azken erabaki horrek euskararekiko urruntze bat ekarri dezake, baita apurka-apurkako gaitasun galdera bat ere.

Egitez, testuinguru oztopatzaileetako gazte askok euskara erabiltzeko oztopo moduan **gaitasuna** aipatu dute:

44. Bueno, bai, ba gehien erabiltzen duzun hizkuntzarekin ba, babestu-tagoa ikusten zara. Adibidez ni gaztelaniaz gehiago aritzen naiz eta gaztelaniaz hitz egiten hobetoago defendatzen naiz euskeraz baino. Euskeraz askotan, ba hori, mugatuta bai ikusten naizela ze zenbait espresio ez zaizkit ateratzen edo kostatzen zaizkit edo. Adibidez gaztelaniakin soltura gehigokin hitz egiten duzu ta. Eta gero beste pertsonekin azkenean da ohitzen zaitu denbora gehiago ematen duzunekin. Adibidez, lagunekin ematen baduzu denbora asko eta haiekin gaztelaniaz aritzen bazara, azkenean gaztelaniez hitz egitera ohitzen zara. (Gazte-DO-A,88)

45. Nire koadrilan, adibidez, gertatzen dena da jendea, uste dut, **ez dela eroso sentitzen euskeraz** hitz egiten, askoz erosoago sentitzen dela gaztelaniaz hitz egiten, zeren ez dakite oso ondo gauza batzuk esaten, (...) eta **horrexegatik ba ohitura izan da gaztelaniaz** hitz egitea ba txikitatik, eta horrexegatik hitz egiten dugu gaztelania. Niri, adibidez, ere bai unibertsitatean gertatzen zaidana da, ba, noizbehinka ba arbelara irten behar naizenean ba zerbait hitz egiteko edo, zertxobait(i) buruz, edo power-point bat esplikatu behar dudanean edo, ba esaten dut «lo voy a preparar», ¿sabes?, **eske ez daukat konfiantza** nigaz, ¿sabes? Horrexegatik, eta, eta beti, eta gainera nire klasekideek ba ere bai, osea, euskaldunak dira eta batzuk Gernikakoak, beste batzuk ba Bermeokoak, baina, klaro, gure artean gaztelaraz hitz egiten dugu, eta beraiek noizbehinka esaten didate «bua, la has preparado, has metido una gamba...», klaro, eske azken finean nik ez daukat konfiantza asko euskeraz hitz egiteko. (Gazte-BI-E, 195)

4. ZEIN DIRA GAKO ERAGILEAK BEHIN BETIKO MUDA SEGURTATZEKO? HIZKUNTZA-POLITIKAK ERAGIN DEZAKE?

I
Artikulu honetan hiztun berri ezberdinen hizkuntza-ibilbidean sakondu da eta hiztun aktibo bihurtzeko zein diren hiztun-profil ezberdinak, bi-

Lan eremuko muda-unea aintzakotzat hartuta, euskara lan-hizkuntza den kasuetan bakarrik suertatu da eraginkorra, irakaskuntzan bereziki eta administrazio publikoko kasu batzuetan. Euskara lan eremuan normalizatzen den neurrian une honek indarra hartuko du baina oraindik ere pertsona gutxiarentzat (eta gazte are gutxiagorentzat) da eraginkorra.

**Familia barruan
eta lagunartean
gertatutako
mudak oso
indartsuak izan
dira. Bereziki
aipatu behar dira
bikotekidearekin
hasi, seme-
alabak izan eta
lagun berriak
egitea
ahalbidetzen
duten uneak.
Horiei gehitu
behar zaie herri
euskaldun batera
bizitzen joatea
eta horrek
dakartzan sare
berriak.**

zitza-une eraginkorrenak eta gako garrantzitsuenak azaldu dira. Lehen-
goei dagokienez, *muda* kontzeptua proposatu zutenean González eta
bestek (2009) identifikatu zituzten uneetatik, euskararen kasuan lehen
eta bigarren hezkuntzako momentuak ez dira suertatu oso eraginkorrak.
3.5 atalean azaldu den bezala, lehen hezkuntzan eskolatik kanpo ere
euskara erabiltzeko gune bakarra edo bakarrenetarikoa den kasuetan
ikaskideekin harremana gaztelaniaz ezartzen da eta horrek eragozten
du *muda* egitea. Gainera, nerabeen artean *mudak* gertatzen direla ikusi
bada ere, horiek kontzientzia piztu delako suertatu direla ikusi da, ez
hiztunaren bizitzako zirkustantziatan aldaketa batek bultzatu duelako,
adibidez ikastetxea aldatzerakoan lagun berriak egin direlako. Uniber-
tsitateko *muda*-uneari dagokionez, bere potentzialitatea azpimarratu be-
har da: ez da Catalunako kasuan bezain eraginkorra, euskara uniber-
tsitatean ez dagoelako katalana bezain normalizatua, baina hiztun
batzuentzat aukera interesgarria da. Une hau hizkuntza-politikek gehiago
baliatu beharko lukete hiztun berriei *muda* egiten laguntzeko. Lan ere-
muko *muda*-unea aintzakotzat hartuta, euskara lan-hizkuntza den ka-
suetan bakarrik suertatu da eraginkorra, irakaskuntzan bereziki eta ad-
ministrazio publikoko kasu batzuetan. Euskara lan eremuan
normalizatzen den neurrian une honek indarra hartuko du baina oraindik
ere pertsona gutxierez (eta gazte are gutxiagorentzat) da eraginkorra.

Bestalde, katalan-hiztunentzat bezala, familia barruan eta lagunartean
gertatutako *mudak* oso indartsuak izan dira. Bereziki aipatu behar dira
bikotekidearekin hasi, seme-alabak izan eta lagun berriak egitea ahalbi-
detzen duten uneak. Horiei gehitu behar zaie herri euskaldun batera bi-
zitzen joatea eta horrek dakartzan sare berriak eta harreman berri horiek
euskaraz ezartzea. Une horiek oso poteretsu suertatu dira baina kontuan
izan behar da pertsona bakoitzak bizi dituen zirkustantzien arabera
direla eta, beraz esku hartzeko zailak: hiztun berri denek ez daukate
euren bizitzan aukerarik zirkustantzia mesedegarriak izateko.

Muda egiteko bizitza-une egokiak asko izan daitezke, eta ezberdinak
hiztun batetik bestera. Baina euskararen kasuan behin betiko *muda* egi-
teko ezinbestekoa suertatu den gako kontzientzia izan da, bizitzaren
edozein unetan gertatu daitekeena. Euskararen egoera gutxiutuak hiz-
tunen aldetik jarrera proaktiboa, konpromisoa eskatzen du, *muda* egiteko
baldintza mesedegarrietan egonik ere. Hori ezik *muda* ez da egiten edo
eginda (kanpoko presioak eraginda egiten den kasuetan) ere behin be-
tikoa ez dela eta *alderantzizko muda* egin litekela uste dugu. Horregatik,
gako hau ezinbestekoa da kasu guztietan eta bereziki zaindu beharrekoa

hizkuntza-politikak egiten direnean.

Muda-prozesuetan bai prozesuaren arrakasta, erabilera aktiboa, bermatu dadin bai hiztun berriak prozesu eta esperientzia positiboa izan oso garrantzitsuak dira beste gako batzuk. Batetik, euskara erabiltzeko aukerak. Hiztun batzuk oztopo ezingainditu bezala azpimarratu dituzten testuingurua eta euskaldunek osatutako sare-falta edo “euren moduko” euskaldunekin gaztelaniaz hitz egiteko ohitura; beste batzuk, berriz, oztopo horiek gainditu dituzte, baldintza zailetan *muda* egitea posiblea dela erakutsiz (ikus Amorrortu eta beste 2017). Bestetik, hiztun berriak eskuratu duen eta erabiltzen duen euskara-mota aipatu behar da, hiztun legitimo sentitzeko daukan garrantziagatik (ikus Ortega eta beste 2013; Ortega eta beste 2014; Ortega eta beste 2015; Urla eta beste 2016) eta horren barruan bai nolako gaitasuna (zuzentasuna, jariora, erraztasuna) daukan eta nola perzibitzen duen berak, bai nolako aldaera erabiltzen duen (kasu batzuetan lekuan lekuko edo euskalki batera hurbiltzeko gai den; besteetan ahozko erregistro kolokialak edo, Idoiak esaten zuen bezala, “hizkuntza emozionala”, ere daukan). Artikuluan zehar erakutsi den bezala, *muda*-prozesu arrakastatsua egin duten askok, eta egin ez duten batzuk ere, azpimarratu dute gako horren garrantzia eta pentsaerazi beharko liguke euskara zelan irakasten den hezkuntza arautuan, zelako gaitasuna irakatsi beharko genukeen (ikus Ortega 2017 agertzeko).

Amaitzeko, *muda* egin ala ez profil ezberdinak erakutsi dira, baita egin ez dutenek dituzten oztopo eta zailtasunak ere. Profil guztien artetik, eta hizkuntza-plitikari begira, gazteek osatutako eta testuinguru oztopotzailean bizi diren bi profil nagusi lehentasunezko bezala azpimarratu behar dira: lehendabizi, saiatzen ari diren eta *muda* egin nahiko luketena (Idoia 3.2 atalean eta Urko 3.4ean); eta bigarrenik, kontzientzia epela duten gazteak (3.5). Lehentasunezkoa da gazte horiekin hizkuntza-neurri koordinatuak hartzea, batetik, ez dagoenean, kontzientzia eta *muda* egiteko erabakia har dezaten eta, bestetik, euskara erabiltzeko aukerak eta beharrezko baliabideak eskaintzeko. Esku hartzea bideragarria eta lehentasuneko delakoan gaude. ●

OHARRAK

1. *Euskal hiztun berriak: esperientziak, jarrerak eta identitateak* izeneko ikerketa Bizkaiko Foru Aldundia eta Deustuko Unibertsitatearen arteko Bizkailab ekimenaren diru-laguntzari esker egin zen. Espainiar Estatuko Ekonomia eta Lehiakortasunaren Ministerioak ere diruz lagundu zuen (FFI2012-37884-C03-03). Artikulu honetan ageri diren ideiek ondoko foroetan izandako eztabaida akademikoetatik edan dute: COST Action – IS1306 “New Speakers in a Multilingual Europe: Opportunities and Challenges” (http://www.cost.eu/domains_actions/isch/Actions/IS1306), Espainiar Estatuko Ekonomia eta Lehiakortasunaren Ministerioak diruz lagundutako “El neohablante como sujeto social: el proceso de

Euskararen kasuan behin betiko muda egiteko ezinbestekoa suertatu den gakoa kontzientzia izan da, bizitzaren edozein unetan gertatu daitekeena. Euskararen egoera gutxiuak hiztunen aldetik jarrera proaktiboa, konpromisoa eskatzen du, muda egiteko baldintza mesedegarrietan egonik ere. Hori ezik muda ez da egiten edo eginda (kanpoko presioak eraginda egiten den kasuetan) ere behin betikoa ez dela eta alderantzizko muda egin litekela uste dugu.

conversión lingüística en Galicia, Euskadi, Aragón y País Valenciano” (FFI2016-76869-P) proiektua, Eusko Jaurlaritzak oneritsitako IT-983-16 taldea eta Deustuko Unibertsitateko *Euskal Gaiak* ikerketa-taldea. Egileek eskerrak eman nahi dizkie aipatutako erakundeei eta ikerketan parte hartu duten pertsona guztiei.

2. Partaideen konfidentzialtasuna gordetzeko, haien aipuak gako baten bitartez emanda daude. Gakoaren lehen bi letrek zein eztabaida-talderi dagokion adierazten dute, adibidez, BE Bermeo, ZU Zumaia, GA Gasteiz, Gazte-DO Donostian egindako gazteek osatutako taldea; Elk elkarrizketa bideratua. Hurrengo letrak aipua egin duen partaidea adierazten du eta zenbakiak berba hartzea. Izen propioak ageri direnean asmatutakoak dira. Bestalde, irakurleak kontuan hartu beharko luke transkripzioa ez dela fonetiko, ortografia-arauetara jarraituta baizik. Hala ere, hiztunek erabiltzen duten aldaeraren ezaugarriak gorde dira, izan ahozko eta bat-bateko hizkuntzaren adierazle izan tokian tokiko aldaeraren baten adierazle. Partaideak darabilen aldaerak informazio garrantzitsua ematen du hiztun bezala duen auto-pertzepzioa ulertzeko, besteak beste.

3. Ikerketako lagina osatzerakoan partaide guztiak gaitasun maila aurreratua (C1 maila, Europako kontseilua 2001) izatea erabaki zen. Hala ere, hiztun guztiak ez dute haien gaitasunaren pertzepzio ona. Izan ere, gaitasuna oso aldagai garrantzitsu bezala suertatu da mudantza-prozesuak ulertzeko. Hiztunen gaitasunaren pertzepzioa zein den jakiteko, bakoitzak mahai-inguru eta elkarrizketetan horretaz esan dutenaz aparte, saioa burututakoan bete zuten galdesortatik atera dugu informazioa. Galdesorta horretan, besteak beste, euren hizkuntza-gaitasuna (ahozkoa zein idatzia) ebaluatu zuten, 1etik 4rako eskalan, non 1 “ez oso ona” eta 4 “oso ona” den. Auto-ebaluazio horri gaitasun subjektiboa deitu zaio. Horretaz aparte, bi ebaluatzaileek 1etik 4rako eskalan partaideen jartotasun eta zuzentasun gramatikaren ebaluazioa egin zuten, mahai-inguruko grabazioak entzunda, berriro ere 1 “ez oso ona” eta 4 “oso ona” izanik. Azken honi gaitasun objektiboa deitu zaio. Hiztunaren aldaerari dagozkion datuak Gaitasun datuak bezala batu dira: galdesortan euskalki ezberdinak eta batua ulertzen eta hitz egiten duten galdetu zaie; ebaluatzaileek egindako azterketa objektiboan Batuatik lekuan lekuko aldaera batera doan kontinuuma lau kategorietan banatu zen, batua koloregabea 1 eta euskalkira asko hurbiltzea 4 izanik, eta bi ebaluatzaileek baloratu zuten. (Ikus Ortega eta beste 2016: 33-34 azalpen gehiagorako)

4. Hala ere, gure laginean egon da testuinguru euskaldunetan mudantza egonkorra egin baina gaitasunarekin oso eroso sentitzen ez denik, profil honetako gainontzeko ezaugarriak beteta ere. Ikus atal honetan bertan Amaia ibilbidea.

5. Ideologia horren arabera, familian ikasitako hizkuntzak erabat eta bizitza guztirako baldintzatzen du pertsona eta hizkuntza hori da onen menperatuko duena; era berean, pertsonaren lehen (“ama”) hizkuntza ez dena ezin da hain ondo ikasi, hain zuzen ama-hizkuntza ez delako.

6. Inakik Gasteizen burutu zen mahai-inguruan parte hartu zuen eta gero, bere kasuan sakontzeko, bakarkako elkarrizketa egin zitzaion, gaztelaniaz (ikus Ortega eta beste 2016: 25).

AIPATUTAKO LANAK:

Amorrortu, E., Ortega, A., Idiazabal, I. eta Barreña, A. (2009). *Erdaldunen euskararekiko aurreiritziak eta jarrerak*. Vitoria-Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia.

Amorrortu, E., Ortega, A. eta Goirigolzarri, J. (2017). Hiztun berriak eta hizkuntza-ohitura aldatzea. Udaletako Euskara Zerbitzuen Topaketetan aurkeztutako txostena. <http://www.udaltop.eus/documents/192363/1177782/Estibaliz+Amorrortu.pdf/12e01023-2d11-4f37-b1e8-83a9f89ad2ac>. 2017/10/20an azkenengoz ikusia.

- Baztarrika, P. eta Erize, X. (2016). *Eta hemendik aurrera zer? Euskararen garapenaren iraunkortasuna edo «dabillan harriari etzaika goroldiorik lotzen»*. Eusko Jaurlaritzak, Hezkuntza, Hizkuntza Politika eta Kultura Saila. In: http://www.euskara.euskadi.eus/contenidos/noticia/eta_hemendik/eu_def/adjuntos/Eta%20hemendik%20aurrera%20zer_2016-05-03.pdf. 2017/10/20an azkenezgoz ikusia.
- Europako Kontseilua (2001). *A Common European Framework of Reference for Languages*. Estrasburgo: Europako Kontseilua.
- Eusko Jaurlaritzak (2014). *V. Mapa Soziolinguistikoa. 2011*. Vitoria-Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Argitalpen Zerbitzu Nagusia.
- Eusko Jaurlaritzak, Nafarroako Gobernua eta Euskararen erakunde publikoa-Office public de la langue basque (2016). *VI. Inkesta Soziolinguistikoa. Euskal Autonomia Erkidegoa*. Eskuizkribua: Donostia, 2016/10/14.
- González, I., Pujolar, J., Font, A. eta Martínez, R. (2009). *Entre la identitat i el pragmatisme lingüístic. Usos i percepcions lingüístiques dels joves catalans a principis de segle*. Generalitat de Catalunya. Direcció General de Política Lingüística. Observatori de la Joventut.
- Mayring, P. (2000). Qualitative Content Analysis. *Forum: Qualitative Social Research*, 1 (2): 1-10.
- McLeod, W. eta O'Rourke, B. (2015). "New Speakers" of Gaelic: Perceptions of Linguistic Authenticity and appropriateness. *Applied Linguistics Review* 6 (2): 151-172.)
- Ortega, A., Amorrortu, E., Goirigolzarri, J. eta Urla, Jacqueline (2016). *Euskal hiztun berriak: esperientziak, jarrerak eta identitateak*. Bilbao: Deustuko Unibertsitatea, Bizkailab.
- Ortega, A. (2017, agertzeko). "Euskararen biziberritzea eta eskola 1: hiztun-profil berriak eta ideologia berriak". In J. Goirigolzarria, I. Manterola & X. Landaluze (arg.). *Euskararen biziberritzea: marko, diskurtso eta praktika berriak birpentsatzen*. Bilbao: UEU / Deustuko Unibertsitatea.
- Ortega, A., Amorrortu, E., Goirigolzarri, J. Urla, J., Uranga, B. (2014). Nuevos hablantes de euskera: identidad y legitimidad. *Digitum*, 16: 86-97.
- Ortega, A., Amorrortu, E., Goirigolzarri, J., Urla, J., Uranga, B. (2013). Hiztun berrien hizkuntza-identitatea: «nolako euskalduna naiz?». *BAT Soziolinguistika Aldizkaria*, 87-88, 151-170 or.
- Ortega, A., Urla, J., Amorrortu, E., Goirigolzarri, J., Uranga, B. (2015). Linguistic Identity Among New Speakers of Basque. *International Journal of the Sociology of Language*, 231: 85-105.
- Piller, I. (2002). Passing by a Native Speaker. *Journal of Sociolinguistics*, 6 (2): 179-206.

- Puidgevall, M., Walsh, J., Amorrortu, E. eta Ortega, A. (agertzeko). New speakers and Linguistic Mudes: Becoming, Passing and Belonging. *Journal of Multilingual and Multicultural Development*.
- Pujolar, J. eta González, I. (2012). Linguistic «Mudes» and the De-ethnicization of Language Choice in Catalonia. *The International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 16 (2): 138-152.
- Pujolar, J. eta Puigdevall, M. (2015). "Linguistic 'Mudes': How to Become a New Speaker in Catalonia". *International Journal of the Sociology of Language* 231: 167-187.
- Pujolar, J., González, I., Font, A. eta Martínez, R. (2010). *Llengua i joves. Usos i percepcions lingüístics de la joventut catalana*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Acció Social i Ciutadania. Secretaria de Joventut.
- Pujolar, J., González, I. eta Martínez, R. (2017). Gazte katalanen muda linguistikokoak. *BAT Soziolinguistika Aldizkaria* 104. 51-70
- Skutnabb-Kangas, T., Phillipson, R. (1989). «Mother tongue»: The Theoretical and Sociopolitical Construction of a Concept. In U. Ammon (arg.), *Status and Function of languages and Language Varieties* (450-477 or.). Berlin / New York: Mouton de Gruyter.
- Soziolinguistika Klusterra. (2017). *Hizkuntzen erabileraren kale-neurketa*. Euskal Herria, 2016. Prentsa-txostena.
- Urla, J., Amorrortu, E., Ortega, A., Goirigolzarri, J. eta Uranga, B. (2016). Authenticity and Linguistic Variety among New Speakers of Basque. In *Language Documentation & Conservation*. Special Publication, 9. Vera Ferreira eta Peter Bouda (arg.) (1-12 or.)
- Walsh, J. eta O'Rourke, B. (2014). Becoming a new speaker of Irish: linguistic mudes throughout the life cycle. *Digithum* 16: 67-74. In: <http://journals.uoc.edu/index.php/digithum/article/view/n16-walsh-orourke/n16-walshorourke-en>, 2017/04/28 azkenengoz ikusia.
- Walsh, J., O'Rourke, B. eta Rowland, H. (2015). Research Report on New Speakers of Irish. Foras na Gaeilge erakundearentzat egina. <http://www.nspk.org.uk/images/New-speakers-of-Irish-report.pdf>, 2017/10/20an azkenengoz ikusi.
- Walsh (2017) Irlandaradun berriak: jatorria, motibazioa, erabilera eta ideologia. *BAT Soziolinguistika Aldizkaria* 104. 71-94